

EN SVENSK

MINIGRAMMATIK

**- MED ÖVERSIKT ÖVER DEN KLASSISKA GRAMMATIKEN,
ÖVNINGAR, SPRÅKHISTORISKA FÖRKLARINGAR OCH
JÄMFÖRELSE MED ENGELSKA**

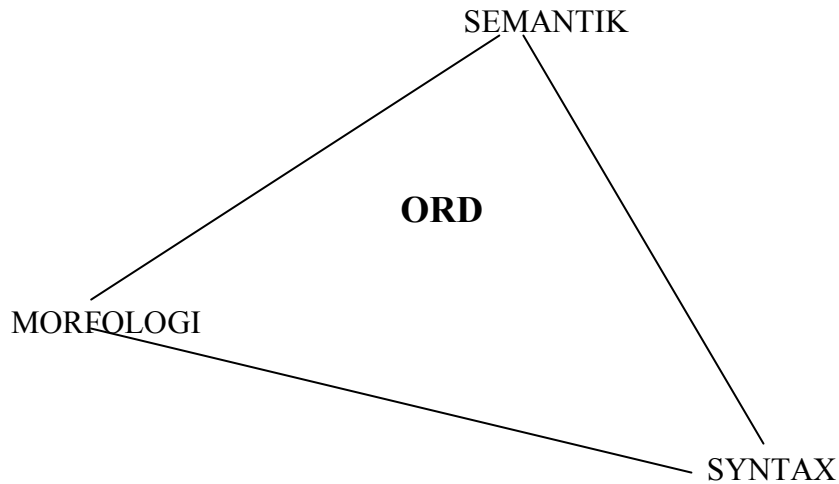
AV MARIKA LAGERVALL

SEPT-NOV. 2003

INNEHÅLL

Tre grammatiska grundbegrepp	3
Grammatiktrappan	4
Indelningar	5
Trädstrukturer	6
Satstyper	7
Huvudsats och bisats	8
Ordföljd	9
Sats- och frasstrukturgrammatik	10
Ordklasser och satsdelar	12
Morfologisk indelning	13
Ordklasser – gränsfall	14
Substantiv	15
Verb	17
Adjektiv	21
Adverb	23
Pronomen	25
Räkneord	28
Konjunktioner	29
Prepositioner	30
Interjektioner	31
Övningar – ordklasserna	32
Liten språkhistorisk exkurs	34
Svenskans historia	35
Kasussystemet	36
Kasus och syntax	39
Verbböjningen	40
Syntaktisk indelning	41
Satsdelar	42
Satsdelar – gränsfall	43
Subjekt och objekt	44
Predikat och predikatsfyllnad	45
Adverbial	46
Attribut	47
Satsanalys	48
Övningar – satsdelarna	50
Ordbildning	51
Grammatisk jämförelse med engelska	54
Ordlista över grammatiska termer (latin – svenska – engelska)	57
Facit – ordklasserna	59
Facit – satsdelarna	61

TRE GRAMMATISKA GRUNDBEGREPP

SEMANTIK	=	Betydelse
MORFOLOGI	=	Form
SYNTAX	=	Funktion

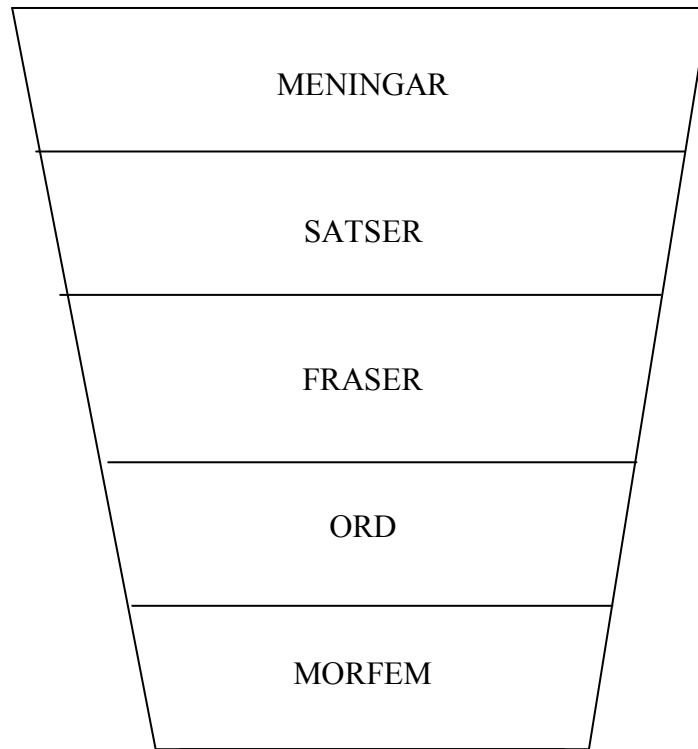
Varje ord har alltså en betydelse, en form och en funktion.

Inom den klassiska grammatiken behandlar man i regel inte ordens semantik/betydelse, men det kommer ändå in vid indelning i ordklasser och satsdelar. Vissa kategorier kan indelas i olika undergrupper beroende på vilken grund man lägger för indelningen, t.ex. substantiv och verb jämfört med några andra ordklasser:

ORDKLASS	SEMANTIK	FORM	FUNKTION
substantiv	konkreta-abstrakta	deklinationer	subjekt, objekt m.fl.
verb	temporala, modala	konjugationer	predikat m.fl.
adjektiv			adverbial m.fl.
pronomen	personliga, possessiva, demonstrativa m.fl.		

Det är viktigt att kunna skilja mellan olika indelningar!

GRAMMATIKTRAPPAN

Denna trappa går från största enheten till den minsta, från meningar till orddelar (morfem), dvs. meningar kan bestå av flera satser, satser kan i sin tur bestå av flera fraser osv.

INDELNINGAR

Indelningen av olika satser, fraser m.m. kan vara antingen morfologisk (baserad på form) eller syntaktisk (baserad på funktion) eller i vissa fall både och.

NIVÅ I TRAPPAN	MORFOLOGISK INDELN.	SYNTAKTISK INDELN.
MENINGAR/SATSER	Huvudsats, bisats	Satsgrammatik
FRASER	Nominalfras, verbfras m. fl.	Frasstrukturgrammatik
ORD	Ordklasser	Satsdelar
MORFEM	Ordbildning	-

Man kan se det så att det finns två dimensioner på varje nivå.

Meningar kan vara av olika slag, t.ex. huvudsatser som påståendesatser och frågesatser. Varje typ av mening kan i sin tur vara uppbyggd av flera fraser, som i sin tur kan vara av olika typer, t.ex. verbfras och nominalfras. Varje fras kan i nästa led vara uppbyggd av flera ord och dessa ord kan vara av olika typer (ordklasser) och ha olika funktioner (satsdelar).

Den **morfologiska** indelningen utgår från meningens, satsens, frasens eller ordets **FORM**.
Den **syntaktiska** indelningen utgår från meningens, satsens, frasens eller ordets **FUNKTION**.

På den morfologiska nivå betraktar man varje enhet för sig som mer eller mindre självständig från sammanhang, medan man på den syntaktiska nivån behandlar varje enhets samband med de andra enheterna.

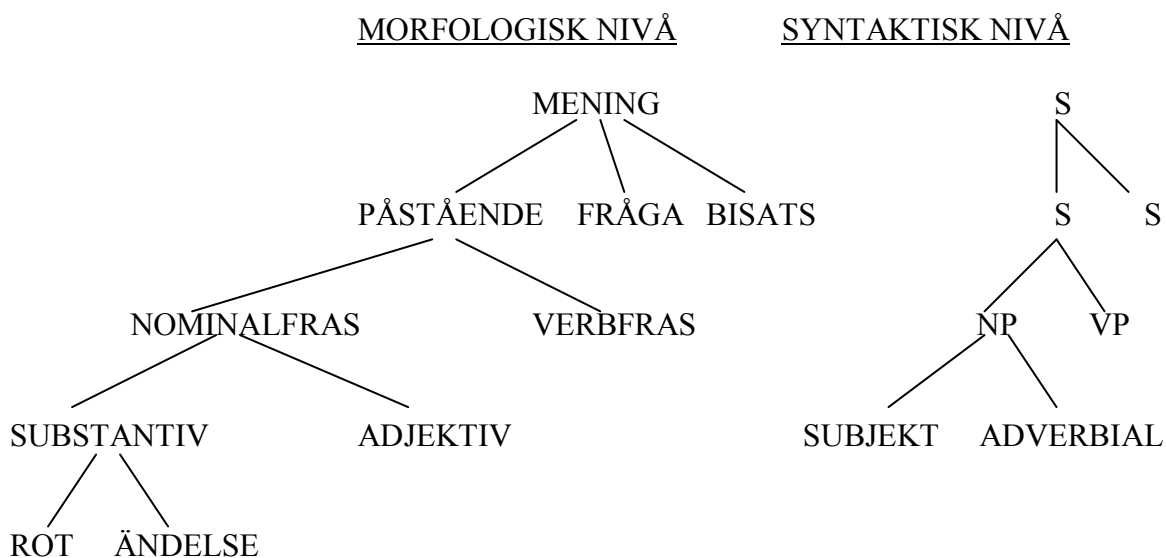
En översikt över de vanligaste indelningstyperna för varje nivå i grammatiktrappan. Observera att tabellen bara kan läsas lodrätt (de vågräta raderna har alltså inget samband)!

SATSER	FRASER	ORDKLASSER	SATSDELAR	MORFEM
Huvudsatser	Nominalfras	Substantiv	Subjekt	Prefix
- deklarativa	Verbfras	Verb	Predikat	Suffix
- imperativa	Adverbfras	Adjektiv	Objekt	Böjningsändelse
- interrogativa	Adjektivfras	Adverb	- direkt/ackusativ	Rot
	Prepositionsfras	Pronomen	- indirekt/dativ	Restmorfem
Bisatser		Räkneord	Adverbial	
- relativa		Konjunktioner	- rumsadverbial	
- icke-relativa		Prepositioner	- tidsadverbial	
		Interjektioner	- sättsadverbial	
			Predikatsfyllnad	
			Attribut	

TRÄDSTRUKTURER

Förutom att betrakta grammatiken som en trappa kan man åskådliggöra det hela med hjälp av trädstrukturer. Man utgår då från den översta nivån och drar ”grenar” neråt mot underkategorierna. Det är alltså egentligen mer riktigt att betrakta det som ett rotsystem!

Grammatiktrappan med sin morfologiska och syntaktiska dimension kan också betraktas såhär:

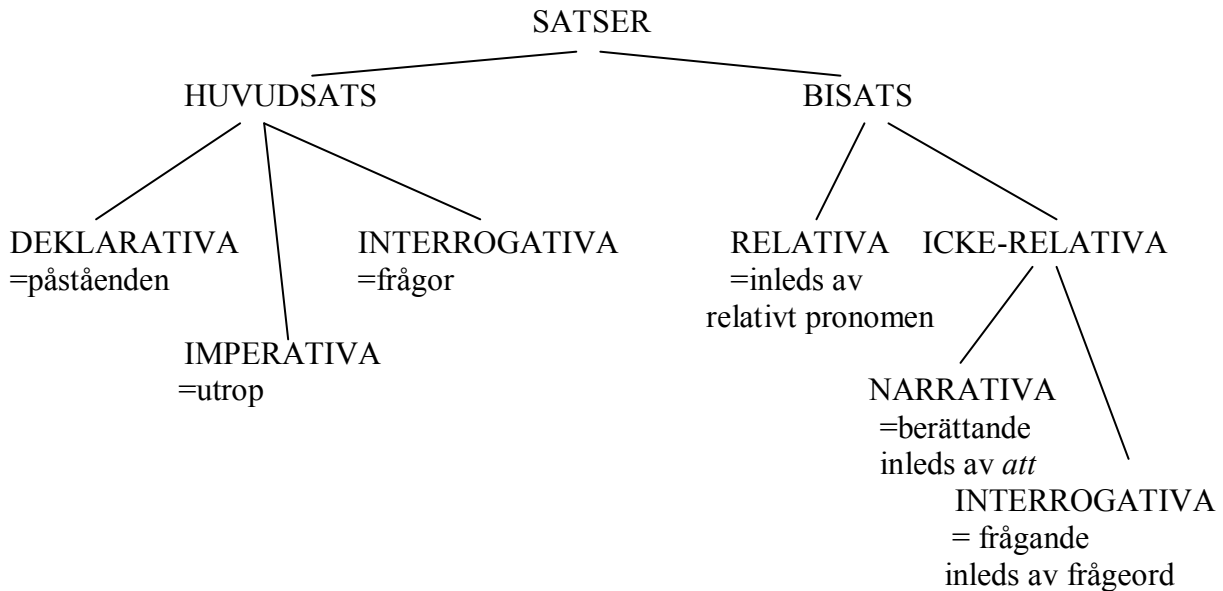

För meningar, satser och fraser är skillnaden mellan de morfologiska och syntaktiska indelningarna ganska lika, medan skillnaden är mycket större för orden.

Här ska vi inte gå in i de enskilda detaljerna utan så översiktligt som möjligt gå igenom de vanligaste indelningarna för varje nivå. Vi ska börja med de morfologiska indelningarna och därefter gå in på de syntaktiska.

SATSTYPER

En mening kan bestå av en eller flera satser. Satser som ensamma kan utgöra en mening kallas **huvudsatser** och de som behöver bindas ihop med en huvudsats för att kunna utgöra en mening kallas **bisatser**. Båda dessa typer kan delas in i olika undergrupper beroende på hur de används:

EXEMPEL:

HUVUDSATS	DEKLARATIVA – <i>Han kommer på festen</i> IMPERATIVA – <i>Kom på festen!</i> INTERROGATIVA – <i>Kommer han på festen?</i>
BISATS	RELATIVA – <i>Mannen, <u>som sitter där borta</u>, är snäll.</i> ICKE-RELATIVA - NARRATIVA – <i>Vi såg, <u>att han kom</u></i> - INTERROGATIVA – <i>De såg <u>vem som kom</u></i>

Ytterligare förklaring:

DEKLARATIVA SATSER – deklarerar något, dvs. påstår något.

IMPERATIVA SATSER – innehåller ett verb i imperativform, dvs. utropsform, t.ex. *Kom!*

INTERROGATIVA SATSER – är frågesatser. Har därför omvänd ordföljd på subjekt och predikat och avslutas med frågeintonation/frågetecken.

RELATIVA SATSER – syftar på någon eller något som närmare specificeras i huvudsatsen. Inleds av ett relativt pronomen, t.ex. *som, vilkens, vars*.

NARRATIVA SATSER – berättande satser. Inleds med *att*.

INTERROGATIVA BISATSER – som ovan, fast i bisatsform inleds frågan ofta med ett interrogerande pronomen eller frågeord, t.ex. *vem, vad, hur, när*.

HUVUDSATS OCH BISATS

För att kunna skriva bra svenska och analysera satsens ingående delar rätt är det viktigt att kunna skilja mellan huvudsats och bisats. Det finns flera viktiga knep man kan använda.

(A) SUBJEKT + PREDIKAT

En huvudsats måste innehålla satsdelarna subjekt och predikat, i praktiken en person eller en företeelse som utför en handling och ett verb som beskriver denna handling. En bisats kan också innehålla både subjekt och predikat men markerar då på annat sätt sin underordning gentemot huvudsatsen. Bisatser kan både placeras före och efter huvudsatsen och dessutom placeras mitt inne i den.

- (1) Huvudsats: *Solen lyser.*
(2) Bisats (efter): *(Han skrattade) eftersom han var glad.*
(3) Bisats (mitt i): *(Mannen), som sitter där borta (är min bror).*

(B) KONJUNKTIONER

Ordklassen konjunktioner har som sin främsta uppgift att sammanbinda satser av olika slag till längre enheter. Konjunktionerna finns av två slag: **samordnande** och **underordnande**. De samordnande sammanbinder huvudsatser med varandra och de underordnande binder ihop en bisats med en huvudsats.

Samordnande konjunktioner: *och, samt, men, för, ty*

Underordnande konjunktioner: *att, för att, så att, eftersom, emellertid, som, vem, vars m.fl.*

Eftersom en bisats alltid måste sammanbindas med en annan sats inleds den alltid av en **bisatsinledare** i form av en underordnande konjunktion.

- (4) Två huvudsatser: *Han spelade **och** hon sjöng.*
(5) Huvudsats+bisats: *Hon sprang **för att** hinna med bussen.*
(6) Huvudsats+bisats: *Flickan, **vars** bok jag har lånat, är bortres).*

(C) HEFF- OCH BIFF-REGLERNA

Ytterligare ett sätt att skilja en huvudsats och en bisats åt är att titta på ordföljden och då särskilt på placeringen av satsadverb (se sid. X) som ordet **inte**.

HEFF = I huvudsats placeras **inte** efter det finita verbet
BIFF = I bisats placeras **inte** före det finita verbet

Det **finita verbet** är den verbform som kan stå för sig självt och inte behöver ett hjälpverb (se sid. X), markerat med understrykning i exemplen nedan:

- (7) HEFF: a) Jag köper **inte** en bil b) Jag har **inte** köpt en bil
(8) BIFF: a) Jag hoppas att du **inte** köper en bil b) Jag hoppas att du **inte** har köpt en bil.

ORDFÖLJD

Efter denna utflykt in i olika satstyper kan det vara på sin plats att kasta ett öga också på svenskans ordföljd och hur man kan använda den för att skilja på olika typer av satser. Vi har ju redan sett att ordet *inte* hamnar på olika platser beroende på om det står i en huvudsats eller en bisats. Vi har också sett att frågesatser, s.k. interrogativa satser, får omvänd ordföljd på subjekt och predikat. Allt detta kan sammanfattas så här:

SVENSKANS GRUNDORDFÖLJD:

SV(A)O = SUBJEKT+VERB(+ADVERB)+OBJEKT
(Objektet kan dock efter vissa verb utelämnas, se nedan)

Denna ordföljd har de flesta av språkets satser, både huvudsatser och bisatser, t.ex.

- (1) *Mannen + köpte + en bil* / Objektet kan ibland utelämnas: *Mannen + skrattade.*
 - (2) *Mannen är glad, eftersom han + köpte + bilen.*
 - (3) *Mannen + köpte + inte + bilen*
-

Några satstyper har en annan ordföljd och då rör det sig främst om omkastning av verb och subjekt eller av utelämnning av ett led. Även adverbialets placering har betydelse för vissa satstyper.

INTERROGATIVA HUVUDSATSER – VS(A)O (VERB+SUBJEKT+OBJEKT)

Interrogativa huvudsatser, frågesatser, får omvänd ordning på subjekt och verb, t.ex.

- (4) *Köpte + mannen + en bil? / Köpte + mannen + inte + bilen?*

IMPERATIVA HUVUDSATSER – V(A)O (VERB+OBJEKT)

Imperativa huvudsatser, utropssatser utelämnar subjektet och låter det vara underförstått, t.ex.

- (5) *Köp + den där bilen! / Köp + inte + den där bilen!*

BISATSORDFÖLJD – SAVO (SUBJEKT+ADVERB+VERB+OBJEKT)

Bisatser placerar adverbet före (det finita) verbet (jfr ex. 3 ovan), t.ex.

- (6) *Mannen är ledsen, eftersom han + inte + köpte + bilen*

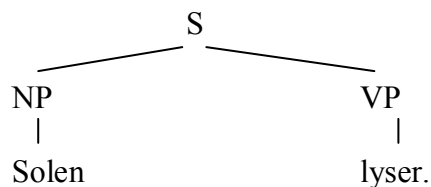
SATS- OCH FRASSTRUKTURGRAMMATIK

Varje mening kan bestå av flera satser och varje sats kan bestå av flera fraser. När man försöker strukturera upp meningarnas inre struktur använder man ett förkortningssystem som är uppbyggt på engelska. Därför följer både de engelska termerna och de svenska översättningarna nedan.

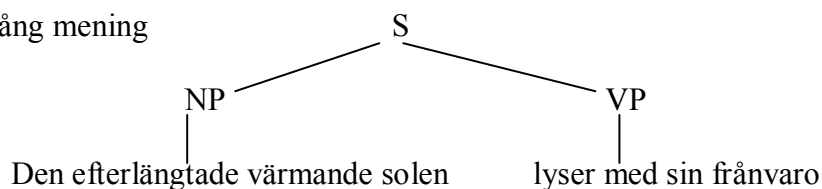
S	=	Sentence	Sats (innehåller alltid en NP och en VP)
NP	=	Noun phrase	Nominalfras (innehåller alltid ett objekt(satsdel))
VP	=	Verb phrase	Verbfras (innehåller alltid ett verb)
AdjP	=	Adjective phrase	Adjektivfras
AdvP	=	Adverbial phrase	Adverbfras
PP	=	Preposition phrase	Prepositionsfras (inleds av en preposition)

En NP respektive VP kan antingen bara innehålla ett substantiv och ett verb och på så sätt bilda en kort mening, eller innehålla långa bestämningsled dessutom, t.ex.

Exempel 1: kort mening

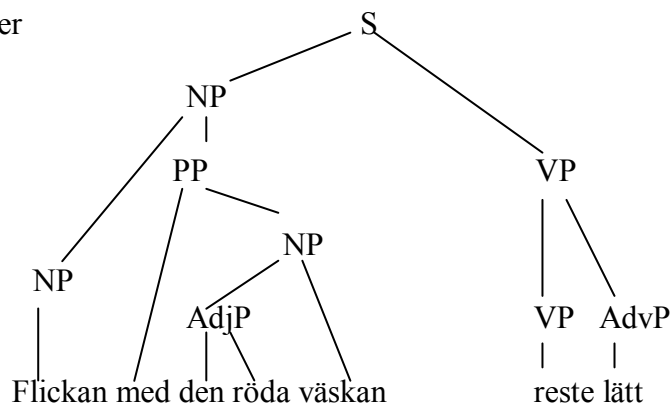

Exempel 2: lång mening

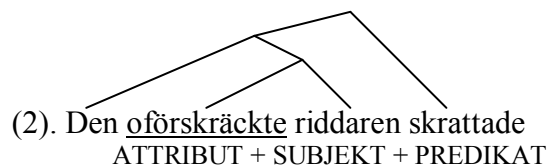
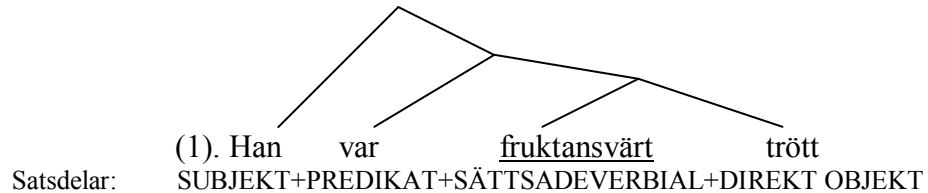
De andra kategorierna kommer främst in som underkategorier till NP och VP:

Exempel 3: underkategorier

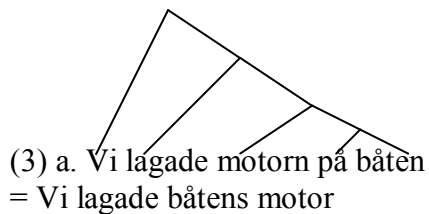
SATS- OCH FRASGRAMMATIK - ANVÄNDNING

Det viktigaste användningsområdet för kunskaper om sats- och frasstrukturer är att lättare kunna få en överblick över vilka delar av en mening som hänger ihop och därmed lättare kunna urskilja meningens betydelse och ta ut satsdelarna ur den. Detta gäller särskilt bestämmingar av olika slag, t.ex.

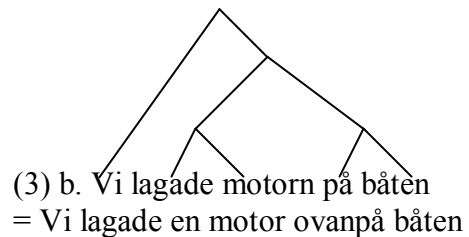

DUBBELTYDIGA MENINGAR

Ännu mer användbart är det dock när det gäller dubbeltydiga meningar

Satsdelar:
Vi lagade motorn på båten
SUBJEKT+PREDIKAT+OBJEKT+RUMSADV.

Satsdelar:
Vi lagade motorn på båten
SUBJEKT+PREDIKAT+OBJEKT+ATTRIBUT

Övning: fundera på följande meningar

(1). Han älskade flickan på Konsum.

(2). - Du borde inte springa efter flickor i din ålder!
- De är inte i min ålder!

(3). Man jagade vilt.

(4). Lär dig skjuta och träffa nya kamrater! (Skytteförening)

ORDKLASSER OCH SATSDELAR

På ordnivån i grammatiktrappan finner vi ordklasser och satsdelar. I princip kan man se det så att **ordklasser är den morfologiska dimensionen** och **satsdelar är den syntaktiska**, men detta är en sanning med viss modifikation som vi ska se nedan.

Indelning av ord i kategorier

Ord kan alltså indelas i kategorier antingen efter sin form eller sin funktion.

	Fördelar	Nackdelar
Indelning efter form	Samma ord kommer alltid i samma kategori	Indelning kan vara svårt eftersom många ord saknar likheter i form. Risk för sammanfall.
Indelning efter funktion	Indelningen är lättare och risken för sammanfall mindre.	Ett ord kan ha olika funktioner och därför hamna i olika satsdelar beroende på sammanhang.

Vid en rent **syntaktisk** indelning tas inte hänsyn till att ett och samma ord kan hamna i olika kategorier utan indelning sker helt efter funktionen i ett visst sammanhang i taget.

En **morfologisk** indelning däremot måste ta hänsyn till fler faktorer än bara ordets form för att kunna bli meningsfull. Dessa faktorer är ofta syntaktiska, men kan ibland också vara semantiska. I princip kan man säga att när de morfologiska kriterierna inte räcker så går man vidare till de syntaktiska och därefter till de semantiska. Se vidare beskrivning nästa sida!

MORFOLOGISK INDELNING (ORDKLASSER)

Morfologisk indelning efter ordets form

I första hand sker indelningen efter ordets form. Ett problem är dock att det finns många ord som ser likadana ut som andra ord (s.k. homonymer) och där man inte kan veta vilken kategori det ska tillhöra förrän man har sett ordet i ett sammanhang. Det gäller t.ex. *hinna* som kan vara både verb (= att nå, räcka) och substantiv (= tunt, skyddande hölje), eller sammanfall av former som hör till ord i olika ordklasser som t.ex. *vackert* i:

- (1) *Det där är ett vackert skåp.* (adjektiv)
- (2) *Hon sjunger väldigt vackert.* (adverb)

För att kunna dela in orden i kategorier på ett riktigt sätt måste man därför ta hänsyn, inte bara till ordens grundform, utan även till ordens **böjning**. Detta fungerar i många fall bra, t.ex. för ordet *hinna* som böjs:

- (3) *hinna – hinner – hann – hunnit* (verb)
- (4) *hinna – hinnan – hinnor – hinnorna* (substantiv)

Morfologisk indelning efter funktion

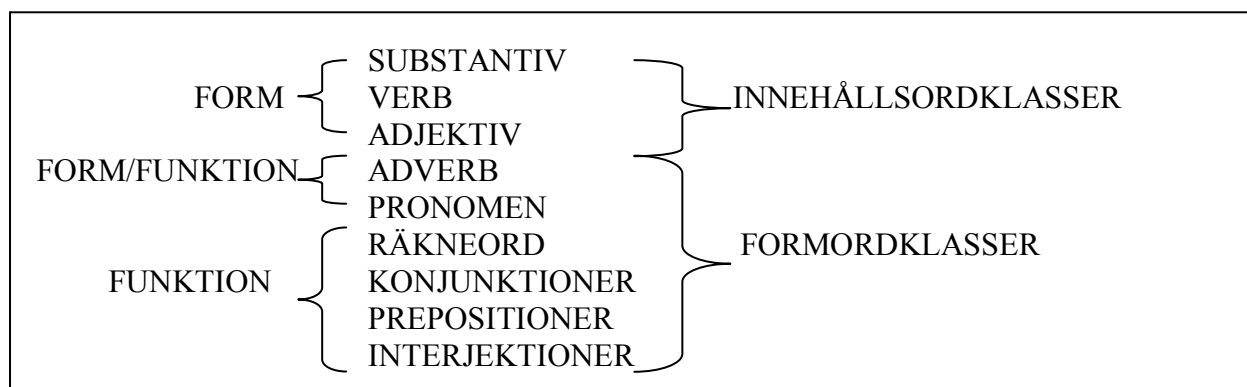
Många ord är dock oböjliga och ofta mycket olika till formen. Dessa ord delas i regel in i kategorier efter sin funktion. Det gäller t.ex. konjunktioner, vars sammanhållande egenskap är att binda ihop satser, och adverb som sammanhålls av satsdelen adverbial.

Morfologisk indelning efter betydelse

Vid indelningen i olika ordklasser spelar semantiken en ganska liten roll, men den brukar användas på två olika nivåer. Den ena är att dela upp ordklasserna i två grupper efter hur stort betydelseinnehåll de har i innehållsord och formord. Den andra är underkategorier där det kombineras med syntaktisk funktion och det egentligen är ganska svårt att säga vilken aspekt som har varit viktigast. Det gäller allt från satstyper som narrativa bisatser (som vi redan tittat på) till konsekutiva konjunktioner och sannolikhetsgraderande adverb.

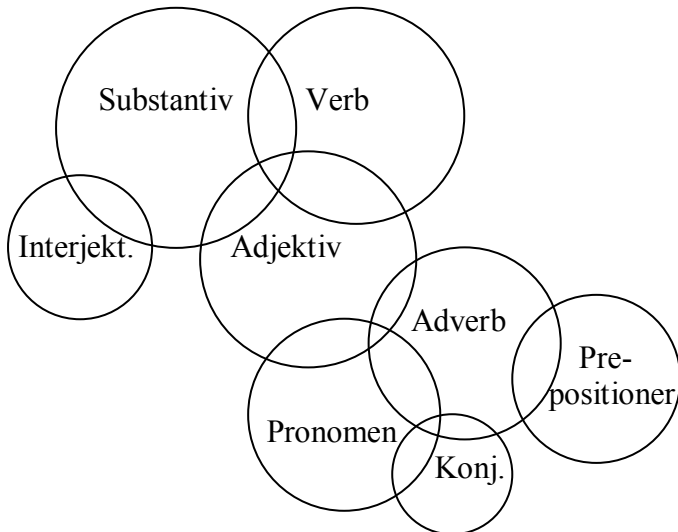
Ordklasserna

Uppdelningen i de olika ordklasserna kan alltså beskrivas med tre olika faktorer. Morfologisk/syntaktisk: substantiv, verb, adjektiv och i viss mån även pronomen och adverb bygger främst på en morfologisk indelning och de övriga på en syntaktisk. Det stämmer ganska väl överens med den semantiska indelningen i innehålls- och formordklasser:

ORDKLASSER - GRÄNSFALL

Nu har vi sett hur den traditionella indelningen i ordklasser ser ut och vilka kriterier den bygger på. Som synes är flera olika faktorer inblandade och gränserna är inte helt uppenbara överallt som kommer att visa sig ännu tydligare längre fram. Man kan faktiskt beskriva ordklasserna lite grann på det här sättet:

Detta betyder att varje ordklass har en stor kärna med typiska ord och så en mindre del ord som är svårplacerade. En del grammatiker vill gå så långt som att plocka ut en eller flera av dessa grupper och göra dem till egna ordklasser. Särskilt gäller detta particip, som normalt räknas som en verbform, men som till sin användning mer betar sig som ett adjektiv, t.ex. *lyssnande* i *Den lyssnande publiken*. Nedan följer några exempel till på gränsfall:

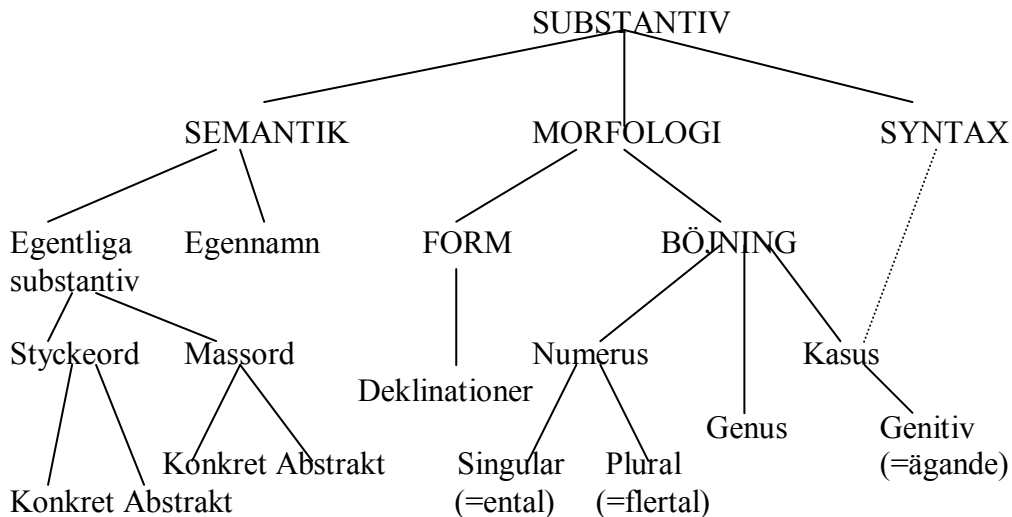
- (1) SUBSTANTIV-ADJEKTIV: "*den blinde*", "*den gode*" etc. Egentligen en förkortning av uttryck som "*den blinde mannen*". Brukar kallas substantiverade adjektiv.
- (2) SUBSTANTIV-INTERJEKTIONER: Ord som *helvete*, *djävlar* m.m. är substantiv när man talar om "*att ge något ett helvete*", "*bibeln talar om djävlar*", men interjektioner i utrop som "*Helvete!*".
- (3) ADVERB – KONJUNKTIONER: Ord som *alltså*, *både...och*, *nämligen*, adverb som kan ersätta konjunktioner. Kallas konjunktionella adverb.
- (4) ADVERB – PRONOMEN: Ord som *här*, *nu*, *därför?*, *var?*. Kallas pronominella adverb.
- (5) ADJEKTIV – ADVERB: Adjektiv som bildar adverb med tillägg av ett *-t*, som *vackert* i meningen *Hon sjunger vackert*. Kallas adverbierande adjektiv.
- (6) SUBSTANTIV – VERB: Hit räknas homonyma ord som det tidigare exemplet *hinna*.

Det finns fler exempel, men detta räcker nog för att visa att de olika ordklasserna inte är så skilda från varandra och tydliga som de först verkar. Man kan stöta på olika indelningar av tveksamma underkategorier i olika grammatikböcker, t.ex. pronominella adverb som adverbiala pronomen i stället, och det är bra att vara uppmärksam på det!

Vissa grammatikböcker vill lyfta ut några av de här gränskategorierna och göra dem till egna ordklasser. Det gäller främst artiklar (*en/ett* – räkneord - och *den/det* - pronomen), subjunktioner (underordnande konjunktioner) och particip (*en verbform*).

SUBSTANTIV - DEL 1

Ordklasserna kan som sagt i många fall ha en inre indelning som baserar sig på alla de tre grundbegreppen och det gäller inte minst substantiv:

SUBSTANTIVENS SEMANTIK

Egennamn är t.ex.: *Roland, Carlsson, SAAB, GP*

Styckeord, konkreta, kallas även appellativer eller egentliga artnamn, t.ex. *stad, flicka, hund*

Styckeord, abstrakta, kallas även flocknamn el. enhetskollektiver, t.ex. *familj, folk, regering*

Massord kännetecknas av att inte vara räknbara, dvs. inte kunna böjas i plural.

Massord, konkreta, kallas även ämnesnamn, t.ex. *snö, guld, mjöl, bensin*

Massord, abstrakta, kallas även egentliga kollektiver, t.ex. *mygg, boskap, personal*

SUBSTANTIVENS MORFOLOGI – FORM

Substantiven delas in i grupper, deklinationer, beroende på sina pluralformer. En indelning i undergrupper kan också göras utifrån förändringar i själva ordet mellan ental och flertal. Här är det viktigt att känna till:

- **Omljud**, dvs. förändringar i stamvokalen (*o* i *son* blir *ö* i *söner* och *a* i *man* blir *ä* i *män*).
- **Vokalbortfall**, dvs. en vokal faller bort, t.ex. *regel* – *regler* (pluraländelse –er)

DEKLINATIONER

1. Pluraländelse –or	inget	<i>flicka</i> – <i>flickor</i> / <i>ros</i> – <i>rosor</i>
2. Pluraländelse – ar	både med/utan omljud	<i>häst</i> – <i>hästar</i> / <i>moder</i> – <i>mödrar</i>
3. Pluraländelse – (e)r	med omljud/bortfall	<i>son</i> – <i>söner</i> / <i>regel</i> – <i>regler</i> <i>ko</i> / <i>kor</i>
4. Pluraländelse – n	inget	<i>äpple</i> – <i>äpplen</i> / <i>piano</i> – <i>pianon</i>
5. Ingen ändelse	både med/utan omljud	<i>träd</i> – <i>träd</i> / <i>man</i> – <i>män</i>

SUBSTANTIV - DEL 2: BÖJNING

SUBSTANTIVENS MORFOLOGI – BÖJNING

Substantiven böjs framför allt i numerus (som i deklinationerna ovan), genus och kasus. Dessutom tillkommer species (bestämmdhet) i de fall då de står tillsammans med en artikel (en, ett el. den, det).

NUMERUS	singular (ental)	stol / bord
	plural (flertal)	stolar / bord
GENUS	utrum (en, den)	en stol – den stolen
	neutrum (ett, det)	ett bord – det bordet
KASUS	nominativ (grundform)	stol
	genitiv (ägende)	stols, stolens, Kalles
SPECIES	obestämd form	en stol, stols, stolar
	bestämd form	stolen, stolens, stolarna

Dessa kategorier kan behöva några korta förklaringar.

NUMERUS finns bara i singular och plural. Vilken form ändelsen får beror på ordets deklination. I species får orden dessutom en extra ändelse.

GENUS bestod förr i världen av tre genus; maskulinum, femininum och neutrum; men de två förstnämnda har i dag smält samman till ett som kallas utrum (eller den-genus). Rester av det här gamla systemet finns kvar i språket men inte som genusändelser utan som en möjlighet att benämna saker som *han* eller *hon*. Ett exempel är det feminina *klocka*, t.ex. i ”*Vad är klockan? – Hon är tre.*” Genus är inte logiskt utan måste läras in ord för ord.

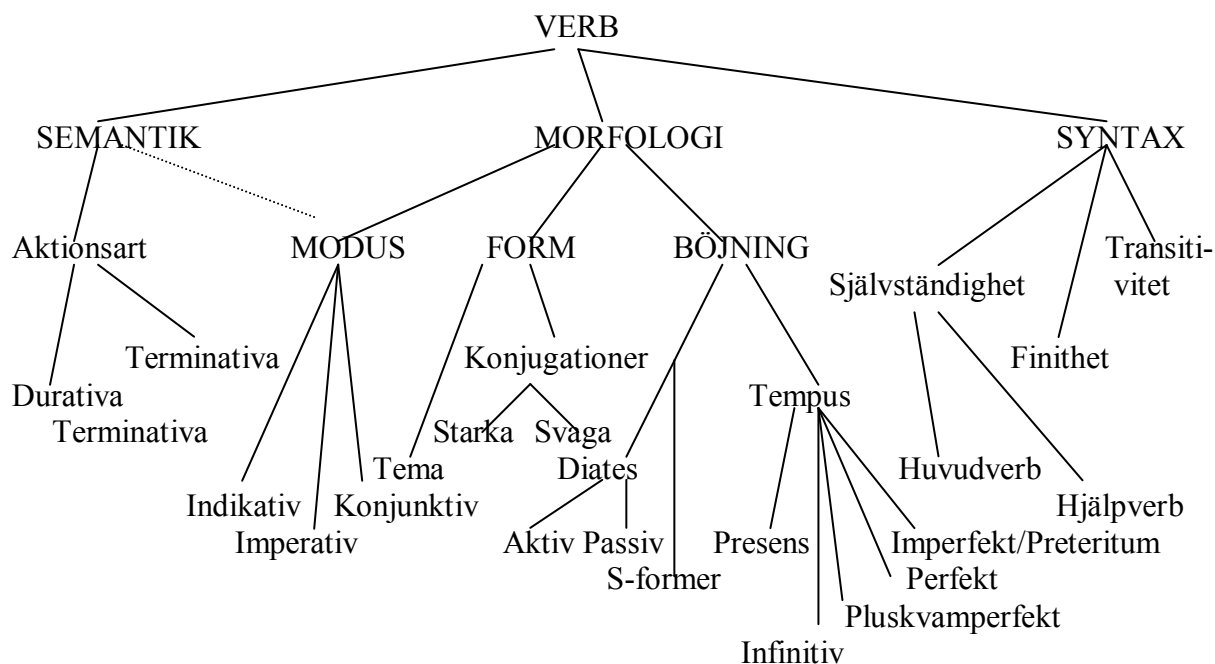
KASUS är lite speciellt eftersom vi här kommer in även på den syntaktiska aspekten. Ordet får här ändelser beroende på vilken syntaktisk funktion det har. För att underlätta inläringen av satsdelarna senare brukar man lära sig att det finns fyra kasus: **nominativ**, **akusativ**, **dativ** och **genitiv**. I dagens svenska har dock de tre förstnämnda smält ihop så att den enda kasusböjning vi har kvar i dag är genitiv. Detta kasus betecknar ägende och markeras endast med ett *-s*, t.ex. *Rolands, dansens, stolarnas* m.m.

Exempel:	<i>Ryttaren</i>	<i>ger</i>	<i>flickan</i>	<i>en häst</i>	<i>och hästens</i>	<i>grimma</i>
KASUSFORM	NOMINATIV	DATIV	ACKUSATIV	GENITIV		
SATSDEL	SUBJEKT	DATIVOBJ.	ACKUSATIVOBJ.	ACKUSATIVOBJ.		

SPECIES är skillnaden mellan bestämd och obestämd form. I båda singular och plural läggs en ändelse till verbet som markera bestämdhet. Man kan säga att svenskan har dubbel bestämdhet eftersom även artikeln visar på bestämd form, t.ex. i singular *en stol – den stolen*, och i plural *stolar – stolarna / flera bord – borden / män – männen*.

Dessa kategorier återkommer under adjektiven!

VERB - DEL 1

Verb är en ordklass som innehåller många olika ord och eftersom de är av många olika typer finns det en uppsjö av indelningar och termer för att hålla reda på dem. Innan vi går vidare kan det kanske vara på sin plats med en kort förklaring av varje begrepp.

Aktionsart	Har med handlingens karaktär (aktion) att göra. Kontinuerliga pågående handlingar är durativa och abrupta momentana är terminativa, jämför t.ex. <i>vaka – vakna, stå – ställa, ligga – lägga</i> .
Modus	Ett sätt att beskriva de böjningsformer som inte har med verbets tidsformer, dvs. tempus, att göra, se mer under böjning nedan.
Tema	En översikt över verbets böjning som används vid indelning i konjugationer och vid jämförelser av olika slag.
Konjugationer	Indelning av verben efter vokalväxling och böjning
Diates	Överordnad term för aktiv och passiv form av verbet samt deponens.
Tempus	Verbets tidsformer
Hjälppverb	Verb som inte ensamma kan bilda en sats tillsammans med ett subjekt utan som behöver ett huvudverb. Semantiskt sett kan man säga att hjälppverbets betydelse "hjälp" el. förändrar huvudverbets. Hjälppverben kan delas in i undergrupper efter sin betydelse, t.ex. modala.
Huvudverb	Verb som ensamma kan bilda en sats tillsammans med ett subjekt. Kan också stå efter ett hjälppverb och står då i regel i infinitivformen.
Finithet	Anger om en verbform är bestämd eller inte. Det innebär om verbet kan stå ensamt eller om den behöver hjälp av ett specifikt ord, t.ex. <i>att</i> och <i>har/hade</i> , för att fungera. Förväxla inte med huvudverb-hjälppverb!
Transitivitet	Anger om verbet kan ta objekt eller inte.

VERB - DEL 2: MORFOLOGISK INDELNING

Som synes ovan kommer de tre aspekterna betydelse, form och funktion in lite här och var och få av indelningarna är renodlade efter en enda. För att i någon mån undvika alltför många långa förklaringar hoppar vi tills vidare över verben semantik och går direkt på det mest väsentliga, nämligen verbens indelning i klasser och verbens böjning.

VERBENS MORFOLOGI - FORM

Precis som substantiven har verben en indelning som baserar sig på böjning och vokalväxling i ordets stam och den kallas **konjugationer**. (Inte att förväxla med substantivindelningen deklinationer eller ordklassen konjunktioner!) Skillnaden mot substantivindelningen är dels att man inte använder pluralformen utan verbets **tema** som består av tempusformerna infinitiv (att-form), imperfekt/preteritum (dåtid) och supinum (förfluten tid), dels att vokalväxlingen här inte kallas omljud utan **avljud**. (Det finns en språkhistorisk förklaring som jag inte ska gå in på här.)

Konjugationerna kan först delas in i två undernivåer: **starka** och **svaga** verb. Båda finns egentligen i ett flertal varianter, men i dagens konjugationer räknar man bara med tre svaga och en stark grupp. Dessutom finns en grupp **oregelbundna** verb som räknas som en egen kategori. Hit hör i första hand många hjälpverb som *vara*, *kunna*, *skola* och *vilja*.

Så här kan man beskriva skillnaden mellan starka och svaga verb:

	Vokalväxling	Ändelse i dåtid (imperfekt/pret.)
Starka	avljud, (t.ex. "i-e" i <i>bita-bet</i>)	ingen
Svaga	ingen	ändelse -(a)de/-te eller -dde

KONJUGATIONER

I.	1. svag böjning med dåtid –ade	<i>jaga - jagade</i>
	2. svag böjning med dåtid – de eller –te	<i>böja – böjde / köpa - köpte</i>
	3. svag böjning med dåtid –dde	<i>bo - bodde</i>
	4. stark böjning utan dåtidsändelse	<i>springa – sprang / fara - for</i>
II	Oregelbundna verb	<i>kunna – kan, vara - var</i>

Oregelbundna verb

Bland de oregelbundna verben finns några av svenskans vanligaste verb och därför är det bra att känna till att dessa verb hamnar i en egen kategori. Det gäller dels rent oregelbundna verb som *vara*, *bliva*, *gå*, dels de **preterito-presentiska** verben. Dessa senare verb bildar en egen liten böjningsklass med en kombination av stark och svag böjning. De har avljud, men i presens (nutid) i stället för i imperfekt/preteritum (dåtid) och i dåtid har de vanlig svag ändelse. Några exempel är: *kunna – kan – kunde*, *skola – ska – skulle*. Till gruppen hör också flera verb som antingen delvis övergått till mer regelbunden böjning, t.ex. *veta – vet – visste*, eller som förlorat en eller flera tempusformer, t.ex. ... – *må – måtte* och ... – ... – *måde*.

VERB - DEL 3: BÖJNING

VERBENS MORFOLOGI - BÖJNING

Verben tempus- och temaböjning har vi redan varit inne på ovan, men här kommer en mer utförlig översikt:

tempus = tidsform (nutid, dåtid, förfluten tid, framtid etc)

tema = översikt över böjningen innehållande: grundform – dåtid – förfluten tid, eller med latinska termer: infinitiv – imperfekt/preteritum – supinum.

TEMPUS			
<i>Namn</i>	<i>Betydelse</i>	<i>Kännetecken</i>	<i>Exempel</i>
<i>Enkla tempus:</i>			
Infinitiv	grundform	står oftast efter <i>att</i>	<i>att jaga, att se, att bli(va)</i>
Presens	nutid	slutar ofta på –r	<i>jagar, ser, blir (men mal, kan)</i>
Imperfekt/ Preteritum	dåtid	stark el. svag böjning	<i>jagade, såg, blev, kunde</i>
	"	samma sak!	
<i>Sammansatta tempus:</i>			
Perfekt	förfluten tid	har+supinum	<i>har jagat, sett, blivit, kunnat</i>
Pluskvamperfekt	avslutad tid	hade+supinum	<i>hade jagat, sett osv.</i>
Futurum	framtid	ska/kommer att+infinitiv	<i>ska jaga, kommer att se</i>

ÖVRIGA FORMER

Hjälpporm (Supinum används i sammansatta tempusformer och i temat)

Supinum	förfluten tid	slutar på –t	<i>jagat, sett, blivit, kunnat</i>	
Particip	adjektivisk funktion	-ande/-ende el. –ad	<i>arbetande, arbetad</i>	
		- presens particip	-ande/-ende	<i>han är hårt arbetande</i>
		- perfekt particip	-ad	<i>han är utarbetad</i>

Futurumformer (överkurs!)

Futurum exaktum	ska ha+supinum	<i>ska ha jagat</i>
Futurum preteriti	skulle+infinitiv	<i>skulle jaga</i>
Futurum exaktum preteriti	skulle+ha+supinum	<i>skulle ha jagat</i>

Modusformer

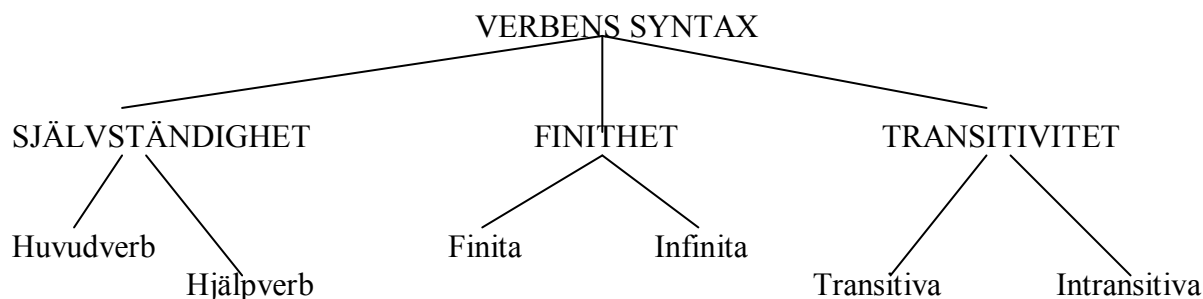
indikativ	grundform	tempusformerna	
imperativ	utropsform	stamformen av verbet	<i>Jaga! Se! Kom!</i>
konjunktiv	uttrycker osäkerhet, önskan, sannolikhet m.m.		<i>vore, finge, leve</i>
	Finns bara kvar i några få ord och fasta uttryck, <i>konungen, lvarde ljus</i>		
	har i stället ersatts av modala hjälpverb.		

Diates

aktivum	grundform	tempusformerna	<i>jaga, jagade, hade jagat</i>
passivum	passiv m.m.	slut på –s/ bli/vara+particip	<i>jagas, blir jagad / är jagad</i>
Andra s-former: deponens (<i>hoppas</i>), reflexiv (<i>glädjas</i>), reciprok (<i>träffas</i>) m.m.			

VERB - DEL 4: FUNKTION

Först en kort repetition av syntaxgrenen på verbträdet ovan:

VERBENS SJÄLVSTÄNDIGHET

- Huvudverb Verb som ensamma kan bilda en sats med hjälp av ett subjekt, t.ex. *köpa, dansa (jag köper en bil, han dansar vals)*.
Hit hör de flesta verb
- Hjälpverb Verb som behöver hjälp av ett annat verb för att kunna bilda en sats. Deras betydelse "hjälp" eller förändrar huvudverbets. Hit hör några mycket vanliga verb som alltid (med några få undantag) används som hjälpverb, t.ex. *kunna, skola, måste (Han kan dansa vals, Han måste komma på festen)*.

Dessutom finns en lång rad verb som kan förekomma som både och beroende på sammanhang, t.ex. *behöva* (huvudverb: *Han behöver en ny bil*; hjälpverb: *Han behöver tjäna mera pengar*), och *lova* (huvudverb: *Han lovar guld och gröna skogar*; hjälpverb: *Han lovar komma på festen*).

VERBENS FINITHET

Finit betyder "bestämd" och anger bestämdhet i tid. På ett enklare sätt kan man säga att finita verbformer är de som är enkla, som inte behöver hjälp av en annan form eller ett annat ord. Att denna uppdelning räknas som syntaktisk beror på att den främst används när man pratar om BIFF- och HEFF-reglerna (som skiljer huvudsats och bisats åt).

- Finita verbformer presens, imperfekt/preteritum, imperativ
- Infinita verbformer infinitiv, supinum (dvs. perfekt och pluskvamperfekt), presens particip, perfekt particip

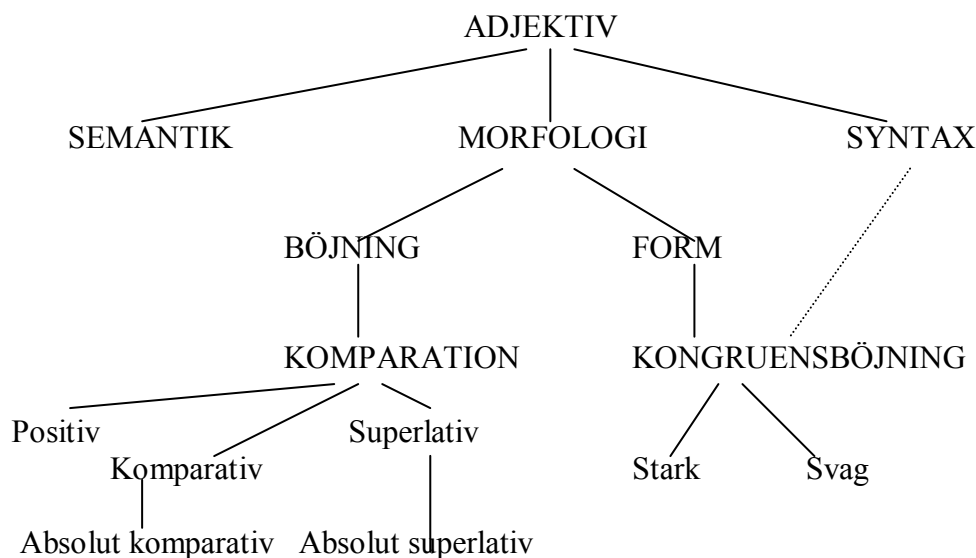
VERBENS TRANSITIVITET

Transitiv betyder "övergående" och innebär att verbet i sin betydelse ger en "övergång" till ett objekt. Transitiva verb behöver därför i större utsträckning än intransitiva (inte-transitiva) ett objekt för att satsen ska bli bra.

Jämför: *Han bygger hus* (transitivt) med *Han springer* (intransitivt)

Fler ex: Transitiva: *säga, ge, köpa* Intransitiva: *sova, leva, andas*

ADJEKTIV - DEL 1

Adjektiven har en betydligt enklare indelning än både substantiv och verb. I princip talar man bara om två typer av indelning: komparation och kongruensböjning.

KONGRUENSBÖJNING

Kongruensböjning är en indelning baserad på den form satsens huvudord har och är därför både en morfologisk och en syntaktisk indelning. Den bygger på att adjektivet rättar sig efter huvudordets species (bestämmdhet), numerus och genus. Enda skillnaden mot substantivböjningen finner vi i genusböjningen där det finns former för både maskulinum och femininum (dessa är ju sammanslagna under termen *utrum* hos substantiven). Däremot finns substantivens kasusböjning inte längre kvar hos adjektiven mer än i vissa fasta uttryck.

Kongruensböjningen brukar delas in i stark och svag böjning. Detta syftar på huvudordets bestämmdhet och ska inte förväxlas med stark och svag böjning hos verb!

Stark böjning – obestämd form
Svag böjning – bestämd form

<i>Adjektivets former:</i>		Stark böjning	Ändelse	Svag böjning	Ändelse
Species:					
Genus: Maskulinum	Numerus: Singular	en <i>snäll</i> pojke	-0	den <i>snälle</i> pojken	-e
	Plural	flera <i>snälla</i> pojkar	-a	de <i>snälla</i> pojkar	-a
Femininum	Singular	en <i>glad</i> flicka	-0	den <i>glada</i> flickan	-a
	Plural	flera <i>glada</i> flickor	-a	de <i>glada</i> flickorna	-a
Neutrum	Singular	ett <i>gulligt</i> barn	-t	det <i>gulliga</i> barnet	-t
	Plural	flera <i>gulliga</i> barn	-a	de <i>gulliga</i> barnen	-t

OBS! Skillnaden mellan *den snälle pojken* och *den glada flickan*

Ex. på kasusböjning: *långan* väg att vandra / i *godan* ro (ackusativ)
lagom dos (dativ)

ADJEKTIV - DEL 2: KOMPARATION

KOMPARATION

Även komparationen är en indelning efter böjning, men här bestäms inte böjningen av huvudordet i satsen utan av vilken grad av en viss egenskap man vill uttrycka.

KONGRUENSBÖJNING – bestäms av satsens huvudord, t.ex. *en snäll pojke*
KOMPARATION – bestäms av grad, mått el. likn. , t.ex. *den snällaste pojken*

Det finns tre komparationsgrader: positiv, komparativ och superlativ.

Det finns också tre möjligheter för verbet att bilda dessa grader, nämligen:

- med ändelse: -0 / -(a)re / -(a)st, t.ex. *röd – rödare – rödast*
- med partikel: mer nedbruten / mest nedbruten (inga ändelser!)
- med suppletiv komparation, dvs. stambyte, innebär att adjektivet är en sammansmältning av två olika adjektiv där det ena har bidragit med positivformen och det andra med de andra båda formerna, t.ex. *dålig, sämre, sämst*.

	POSITIV	KOMPARATIV	SUPERLATIV	Kommentar
m. ändelse	glad	gladare -are	gladast -ast	- 0 / -are / -ast
" + omljud	ung	yngre u-y -re	yngst u-y -st	-0 / -re / -st
m. partikel	spännande	mer spännande	mest spännande	mer - mest
m. suppletiv k.	gammal	äldre -re	äldst -st	
	liten	mindre -re	minst -st	

Observera att kongruensböjning och komparation inte är helt åtskilda. Superlativ får nämligen en extra ändelse –e när huvudordet står i bestämd form (svag böjning), jämför t.ex.

*Hans bil är **rödast** av alla på gården* (ingen böjning) med
*Han har den **rödaste** bilen* (ändelse –st+e för bestämd form).

ABSOLUTA FORMER

Både komparativ- och superlativformerna kan också vara absoluta. I sådana sammanhang sker ingen jämförelse i satsen utan adjektivformen fungerar nästan som ett självständigt adjektiv med egen betydelse, t.ex.

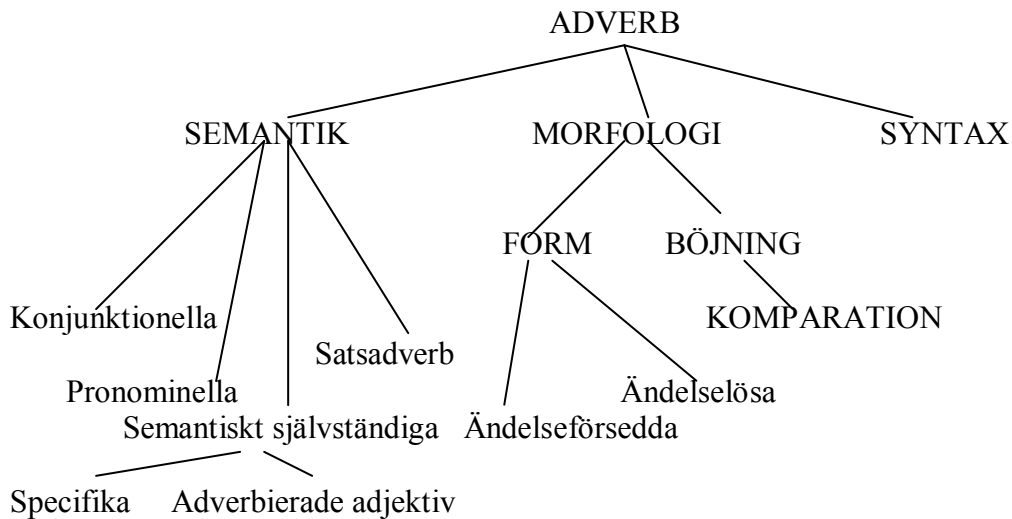
en *äldre* man, *äldre* damer, en resa för de *äldre*
en *bättre* restaurang, de *bästa* råvaror köket kan erbjuda
med *största* nöje, utan *minsta* spår

UNDANTAG

1. Det finns adjektiv som inte kan kongruensböjas efter ett huvudord i neutrum, t.ex. **ett rätt barn, *ett kult förslag, *ett lilat papper*. I dessa fall får man använda en synonym, t.ex. *ett roligt förslag*, eller i vissa fall låta bli att böja ordet, t.ex. *ett lila papper*.

2. Det finns adjektiv som inte kan kompareras, t.ex. *gravid, död, levande, mätt, färdig* m.fl.

ADVERB - DEL 1

Adverben delas främst in efter betydelse och form, därmed inte sagt att funktionen inte spelar någon roll, men den är inte huvudfaktor i någon indelning. Däremot är själva ordklassen definierad främst utifrån ordens funktion: Adverb är de ord som främst kan förekomma i satsdelen adverbial.

Ordklassen adverb består till största delen av en lång rad små oböjliga ord som har det gemensamt att de beskriver tid, rum, sätt, grad, orsak, omständighet m.m. Den enda böjning som finns består av komparation (se adjektiven) hos några adverb.

ADVERBENS SEMANTISKA INDELNING

Semantiskt självständiga

- Specifika: *genast, inne, hemifrån, föga, baklänges*
- Adverbierade adjektiv, dvs. adjektiv med tillägg av ändelsen *-t*, t.ex. *lugn-t, ständig-t*

Satsadverb

- Sannolikhetsgraderande: *inte, kanske, knappast*
- Reaktionsuttryckande: *ju, tyvärr*

Konjunktionella, stöder konjunktioner, t.ex. *alltså, nämligen, så...(att), både...(och)*

Pronominella: *här, nu, därför, varför, var*

ADVERBENS MORFOLOGISKA INDELNING

Ändelseförsedda adverb, bildas av adjektiv med tillägg av ändelserna *-t, -vis* och *-en*, t.ex.:
snabbt, tidigt, lyckligtvis, möjligen

Ändelselösa

- Pronominaladverb: *här, hit, där, dit, varför, varifrån, någonstans, annorlunda*
- Övriga adverb: *upp, ner, uppåt, nedåt, därför, bakifrån, utantill, kanske, inte, alltså.*

ADVERB - DEL 2

GRÄNSDRAGNINGAR

Som synes av exemplen ovan förekommer samma verb både i den semantiska och den morfologiska indelningen. Detta är viktigt att inte blanda ihop. Adverb som lugnt och vackert är alltså både adverbierade adjektiv (semantisk indelning) och ändelseförsedda adverb (morfologisk indelning), liksom kategorin pronominaladverb finns i båda den semantiska och den morfologiska indelningen.

Adverben ligger mycket nära åtminstone tre andra ordklasser: adjektiv, pronomen, konjunktioner och prepositioner och det kan vara klokt att titta lite på var skillnaden går

Adverb – adjektiv:

Adjektiv kan bilda adverb med hjälp av ändelsen *-t*. Samma ändelse förekommer dock hos adjektiv i neutrum. Skillnaden består då i funktionen: adjektivets huvudord är i oftast ett substantiv medan adverbets huvudord är ett verb, jämför:

(1) Adjektiv: *Huset är vackert – det är ett vackert hus*

(2) Adverb: *Hon sjunger vackert*

Observera att verbet "*är*" mest fungerar som platshållare här och därför inte kan ha funktionen av huvudord. Man kan åskådliggöra skillnaden såhär:

Adverb-pronomen:

Några av de ändelselösa adverben, dvs. pronominella och övriga finns också som pronomen. Skillnaden kan illustreras så här:

(3) Adverb: *Vilken fin inbjudan du har fått! Vad trevligt av dem att bjuda oss!*

(4) Pronomen: *Vilka kommer till festen? Vad ska du göra?*

Alltså: om ordet betecknar en person eller ett speciellt föremål eller ändamål så är det ett pronomen, annars ett adverb!

Adverb-konjunktioner:

Här består skillnaden i ordens funktion. Om ordet fungerar som länk mellan satser är det en konjunktion, annars ett adverb.

(5) Adverb: *Han är så trevlig att han måste ha gått på charmkurs*

(6) Konjunktion: *Han har gått på danskurs, så att han ska kunna dansa vals*

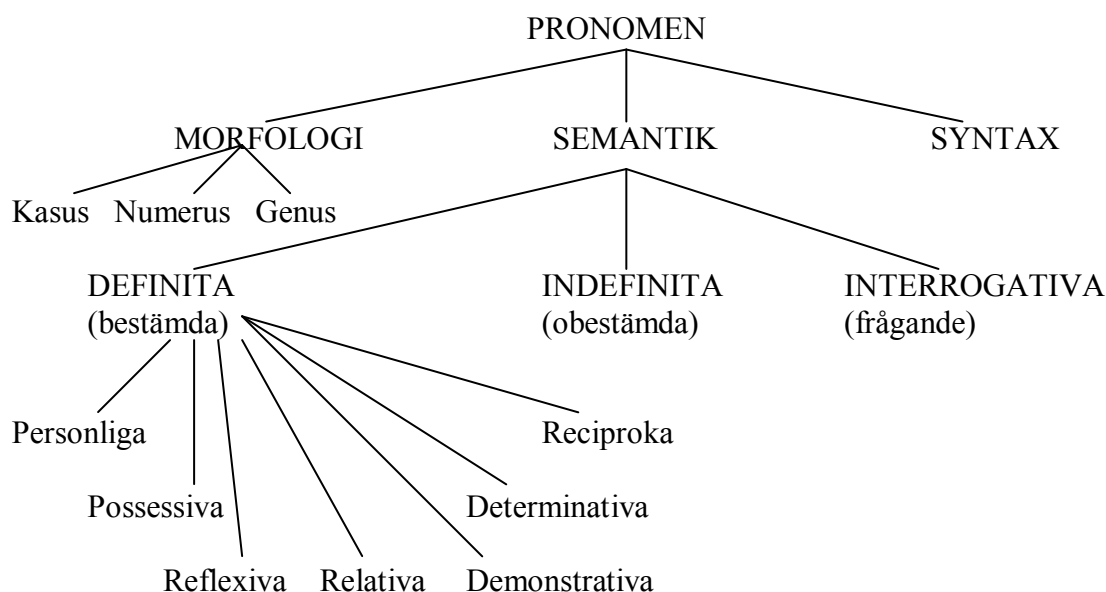
Adverb-prepositioner:

Skillnaden är som för adverb-adjektiv ovan att adverb har ett verb som bestämningsord och prepositioner har ett substantiv (oftast) som bestämningsord.

(7) Adverb: *Han kommer hit. Här ligger sakerna.*

(8) Preposition: *Brevet ligger här på bordet.*

PRONOMEN - DEL 1

Ordklassen pronomen utmärks av att de ingående orden kan ersätta ett substantiv eller ett adjektiv (*pro-nomen* = i stället för (pro) substantiv och adjektiv (nomen)).

Morfologi och syntax

Pronomen kan både vara både böjliga och oböjliga. Böjliga pronomen finns i alla grupper, men främst i definitiva. Hos indefinita och interrogativa pronomen är det bara vissa som böjs och då i form av kongruensböjning (anpassning).

Böjning sker precis som hos substantiv och adjektiv efter **kasus**, **numerus** och **genus**. Antingen böjs själva pronomenet självständigt eller så anpassar det sig, kongruensböjs, efter huvudordet i satsen.

Semantik

Pronomen delas vanligen in i undergrupper efter sin betydelse. Först efter status i satsen, dvs. om de är bestämda, obestämda eller frågande.

- (1) **Han** kommer på festen (definit)
- (2) **Någon** kommer på festen (indefinit)
- (3) **Vilka** kommer på festen (interrogativt)

Den största gruppen är de definitiva pronomina (obs! pluralformen) och dessa delas in i undergrupper efter betydelse.

Syntax

Det finns både pronomen som fungerar som subjekt/objekt i satsen och sådana som fungerar som bestämmningar till subjektet/objektet.

PRONOMEN - DEL 2: BÖJNING

Pronomen kan antingen böjas självständigt och det gör de när de ersätter ett substantiv, och kongruensböjas (anpassas) efter satsens huvudord när de ersätter ett adjektiv.

Hos pronomina finns lite mer av den gamla kasusböjningen kvar än hos substantiven som ju bara har nominativ (grundform) och genitiv (äganform). Här finns även **objekt** som kan ses som en sammanslagning av ackusativobjekt och dativobjekt. Pronomen har också, till skillnad från substantiv men i likhet med adjektiv, kvar feminint genus i formerna *hon, henne, hennes*.

Genitiv är dock här lite speciellt eftersom det finns dubbla former för tredje person, där den ena hör till personliga pronomen och den andra till possessiva. Detta gör att det blir luckor för första och andra person på det ena stället, nämligen personliga pronomen. Just dessa dubbla former ställer ofta till problem genom att de är lätta att blanda ihop. Vanligen syftar dock de possessiva *sin* och *sitt* på satsens subjekt och *hans, hennes* och *dess* på satsens objekt. Jämför:

- (1) a) Han tvättar **sin** bil b) Han tvättar **hans** (=någon annans)/Nisses bil
 (2) a) Han ber honom tvätta **sin** bil (syftar på *honom*)
 b) Han ber honom tvätta **hans** bil (syftar på *Han* eller på en tredje person)

PERSONLIGA PRONOMEN (dialogpronomen)

Numerus:	Singular			Plural		
	1: a person	2:a person	3:e person	1:a person	2:a person	3:e person
Kasus:						
Nominativ	<i>jag</i>	<i>du</i>	<i>han, hon, den, det</i>	<i>vi</i>	<i>ni</i>	<i>de</i>
Objekt	<i>mig</i>	<i>dig</i>	<i>honom, henne, den, det</i>	<i>oss</i>	<i>er</i>	<i>dem</i>
Genitiv	*	*	<i>hans, hennes, dess</i>	*	*	<i>deras</i>

POSSESSIVA (äganpronomen)

* =	min	din	sin, sitt	vår	er	sina
-----	-----	-----	-----------	-----	----	------

REFLEXIVA (spegelpronomen)

Som parallell till de personliga pronomina i tredje person finns **sig**. Detta pronomen är oböjligt och används i både singular och plural för att markera att handlingen gäller subjektet:

- (3) Singular: Han tvättar *sig*
 (4) Plural: De tvättar *sig*

För övriga personer används objektsformerna av personliga pronomen "i reflexiv användning"

- (5) Jag tvättar *mig* (6) Vi tvättar *oss*
 (7) Du tvättar *dig* (8) Ni tvättar *er*

PRONOMEN - DEL 3

KONGRUENSBÖJNING

Det finns också pronomen som anpassar (kongruerar) sin böjning efter satsens huvudord och dettas kasus, genus och numerus och hit hör demonstrativa och relativa pronomen, samt vissa ord i grupperna indefinita och interrogativa.

DEMONSTRATIVA PRONOMEN (utpekande pronomen)

Hit hör: *den, denne, den där, den här, densamme, samma och sådan*

Exempel på kongruensböjning:

- (1) Han är *densamme* som han alltid har varit / Hon är *densamma*...
- (2) *Denne* man / *Denna* kvinna / *Dessa* barn
- (3) Letar du efter *den här/det här/de här*?

RELATIVA PRONOMEN (tillbakasyftande pronomen)

Hit hör: *som, vars, vilken, vad*

Här är bara ordet *vilken* böjligt: *vilken – vilket – vilka*

- (4) Orden *som* och *vars*, *vilka* är oböjliga, är relativa pronomen.

INDEFINITA PRONOMEN (obestämda)

Hit hör: *man, en, ens, någon, ingen, ingenting, ingendera, någonting, någondera, var, varje, varenda, få, flera, många, åtskilliga, all, allting, samtliga*.

Av dessa är *någon, ingen, någondera, ingendera* och *all* böjliga och böjs då efter satsens huvudord.

(5) a) Han valde <i>ingendera</i> av bilarna	b) Han valde <i>ingetdera</i> av borden
(6) a) <i>Någon</i> borde klippa gräset	b) <i>Något</i> borde göras
(7) a) Han har <i>all</i> tid i världen	b) Han har <i>allt</i> han kan önska sig

INTERROGATIVA PRONOMEN (frågande)

Hit hör: *vem, vad, vilken, vilkendera, vad för (en) och hur(u)dan*.

Av dessa böjs *vilken, vilkendera* och *en* i *vad för en*

- (8) a) *Vilket* hus bor han i? b) *Vilken* bil vill du ha?

HELT OBÖJLIGA

Helt oböjliga är bara reflexiva, se föregående sida, och reciproka pronomen, men också en rad ord i de andra grupperna.

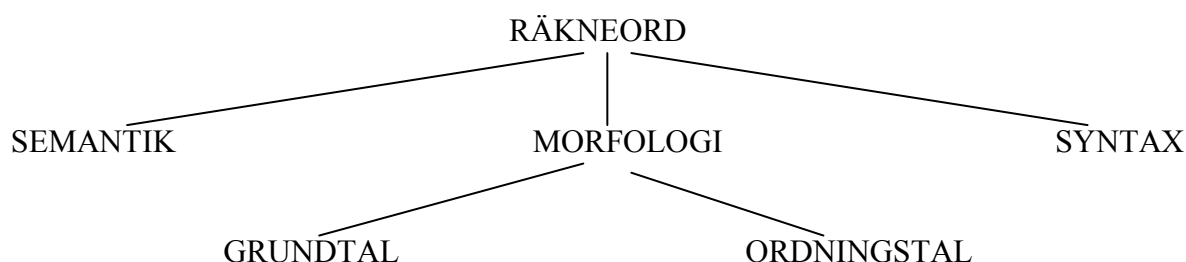
RECIPROKA (pronomen som uttrycker ömsesidighet)

Denna grupp består av endast ett ord, nämligen: *varandra*

- (9) *De kramar varandra / De slår varandra / De känner varandra*

Jämför med reciprok användning av verbens s-former: *De kramas / De slåss / *De känns*
(Fungerar inte med alla verb!)

RÄKNEORD

Räkneord är en liten ordklass som bara omfattar ord för siffror och nummer. Detta är också den enda ordklass som saknar ett latinskt namn (jämför dock eng. numerals). Den är alltså definierad enbart utifrån själva ordet och har heller ingen semantisk eller syntaktisk indelning.

Grundtal: <i>ett, två, tre, fyra, fem, sex, sju</i> osv.
Ordningstal: <i>den förste, den andre, den tredje, den fjärde</i> osv.

Böjning förekommer i form av kongruensböjning (anpassning efter huvudordet) i ordningstalen och i *en-ett*, t.ex.

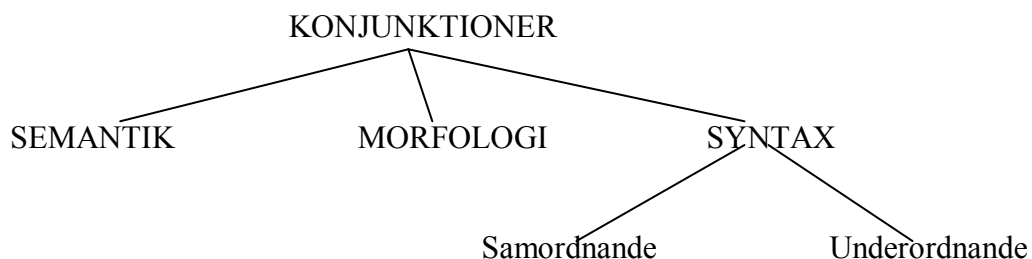
- (1) Han var *den förste* som kom och hon var *den andra*.
- (3) Hur många frukter vill du ha? – *En* banan och *ett* päron tack!

Observera att ordningstalet *andre* faktiskt, som enda räkneord, böjs i genus, jämför t.ex. *den andre pojken* – *den andra flickan*.

Förr förekom även böjning av grundtalen 1-4 i kasus och genus (inte i numerus!). Denna böjning finns dock kvar på isländska, t.ex.

- (4) a) *fjórir* hestar = fyra hästar b) *fjögur* barn = fyra barn
- c) Han hefur *fjóra* hesta d) Hann hefur *fjögur* barn= Han har fyra barn

KONJUNKTIONER

Ordklassen konjunktioner har som främsta uppgift att sammanbinda satser och är därför definierad och indelad helt efter syntaktiska kriterier.

De finns av två sorter där den ena, **samordnande konjunktioner**, binder samman flera huvudsatser, medan den andra, **underordnande konjunktioner**, binder samman en huvudsats och en bisats.

Samordnande konjunktioner: *och, samt, men, för, ty*
Underordnande konjunktioner: *så att, för att, eftersom, att* m.fl.

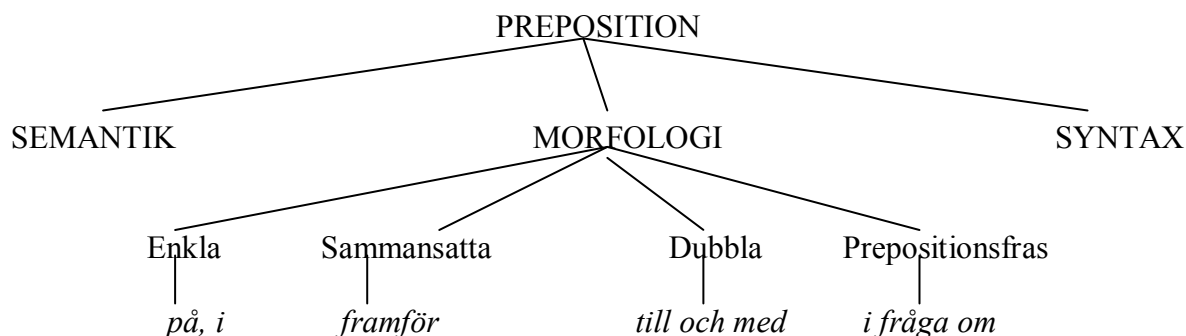
Exempel på meningar med flera satser:

(1) Solen lyste och himlen var blå
HUVUDSATS SAMORDNANDE KONJUNKTION HUVUDSATS

(2) Han skrattade eftersom han inte kunde låta bli
HUVUDSATS UNDERORDNANDE KONJUNKTION BISATS

Underordnande konjunktioner kan också indelas i undergrupper beroende på vilken typ av bisats de styr, t.ex. villkorskonjunktioner som inleder villkorsbisatser. Detta ska vi dock inte gå närmare in på här.

PREPOSITIONER

Ordklassen prepositioner utmärks i första hand av att de står före ett substantiv eller en substantivfras och "styr" denna (pre-position = står före), samt oftast bildar en prepositionsfras med denna. Ett undantag är dock infinitivmärket *att*, som alltid står framför ett verb i infinitivform. Alla prepositioner är oböjliga.

Några exempel:

- (1) Pojken sitter **på** stolen
- (2) Vad beror det **på**?
- (3) Vi skrattade **åt** att han inte kunde simma
- (4) Nyckeln sitter **i**.

Semantiskt finns några huvudbetydelser men dessa kan inte fungera som indelningsgrund eftersom många av de vanligaste prepositionerna kan förekomma i flera betydelser. Dessa är:

- **Lokala**, dvs. uttrycker relationer i rummet: i, på, över, under, genom
- **Temporala**, dvs. uttrycker relationer i tiden: tills, för...sedan, på
- **Instrumentala**, dvs. uttrycker medel eller sätt: på, genom, med
- **Kausala/finala**, dvs. uttrycker orsak och syfte: på, därigenom, för

Däremot kan man dela in prepositionerna efter formen som ovan.

Tidigare i svenskans historia, och även i nutida tyska och isländska, var prepositionerna mycket viktiga för kasussystemet, genom att de påverkade vilket kasus det efterföljande substantivet skulle ha. Några exempel från isländska:

- (5) *Hesturinn er i dalnum* = Hästen är i dalen (dativ)
- (6) *Hann er komin til mín* = Han har kommit (eg. är kommen) till mig (i genitiv)

Rester av detta finns kvar i vissa fasta uttryck i svenska, t.ex. efter *till* som styrde genitiv: *till havs, till sjöss, till dags dato* (både dag och datum i genitiv).

INTERJEKTIONER

Interjektioner är en liten ordklass som utmärks av att de ingående orden ofta förekommer helt självständigt och helt saknar böjning. Den omfattar utropsord, hälsningsord, ljudhärmande ord, svärord m.fl., men brukar vanligen inte delas in i undergrupper.

Utropsord: *ja, nej, jo, oj, usch, fy, halt*

Hälsningsord: *hej, adjö, hallå*

Ljudhärmande ord: *swosh, pang, plask, kuckeliku*

Svärord: *fan, satan, helvete, skit*

Observera att utrop av typen: Kom! Spring! Vänta! inte är interjektioner utan verb i imperativ.

ÖVNINGAR TILL ORDKLASSERNA

1. Para ihop rätt ordklass med rätt indelning:

SUBSTANTIV
VERB
ADJEKTIV

KONJUGATIONER
KOMPARATIONER
DEKLINATIONER

2. Förklara skillnaden mellan avljud och omljud

3. Vilka av följande pronomen kan kongruensböjas: vilken, vars, någonting, varje, denne

4. Placera in ordet *som* i meningarna nedan i "rätt" ordklass!

Mannen, som äger den röda bilen, har vunnit på lotto.

Hon har en katt som heter Rut

Himlen var molnfri och luften klar som glas

Han är lika gammal som mig

Som man bäddar får man ligga

Han var mycket flitig som student

5. Förklara skillnaderna mellan konjunktion, konjugation och konjunktiv och nämn minst två exempel på varje!

6. Ange vilken form följande verb står i:

tro

suttit

besegrad

jagande

köp!

sprang

vore

7. Vilka ordklasser innehåller ord som kan böjas i kasus?

8. Vilka meningar innehåller ett hjälpverb? Vilket?

1. Hon kan inte somna

2. Hon fick tio kronor

3. Han kan både tyska och franska

4. Hon får inte gå ut i kväll

9. Är de understrukna orden adjektiv eller adverb?

1 a) Hon sjunger vackert

b) Jag njöt av hennes vackra sång

2 a) Hon var förtvivlad över sin situation

b) En förtvivlat svår situation

3 a) Läxan var snabbt avklarad

b) Leoparden är ett snabbt djur

10. Placera in ordet *än* i följande meningar i rätt ordklass!

1. Han är längre än mig

2. Han är länge än vad jag är

12. Till vilken ordklass hör de understrukna orden:
1. Satan är en mytologisk figur som förekommer i bibeln
 2. Satan också!
 3. Den blinde tackade för slanten
 4. Är han helt blind?
 5. Han tackade ordentligt för maten.
 6. Tack för maten!
 7. Vilken vacker sång!
 8. Vilken av dem sjunger bäst?
 9. Hon sjöng en vacker sång.
 10. Hon sjöng vackert på en gammal visa
13. Hur kan följande meningar tolkas (beskriv med ordklasser)?
1. Man älskade vilt
 2. En borde inte se vissen ut
 3. Om vi går hem till mig vid fem så har vi en timme till sex
 4. Ställ cykeln i stället i stället
14. Vad är skillnaden mellan stark och svag när det gäller adjektiv och verb?
15. Vad kallas bestämd form hos adjektiv och verb?
17. Vilka ordklasser är de understrukna orden?

"Kategorin modala hjälpverb utgörs av en ganska liten grupp verb som utmärker sig genom en rad speciella egenskaper. Dessa kan vara såväl semantiska, som syntaktiska eller morfologiska och har mycket ogenomskinliga kopplingar sinsemellan. Bland de tydligaste kan nämnas att verben i allmänhet saknar presensändelse och aldrig förekommer med ett infinitivmärke. Trots dessa iögonfallande egenskaper är gränsen mellan modala hjälpverb och vanliga verb vag och verbgruppen kan innehålla olika många verb beroende på vilka egenskaper man lägger till grund för definitionen och hur strikt man tillämpar dem. Visserligen finns en liten kärna av prototypiska modala hjälpverb, t.ex. kunna, skola och vilja, men därefter sker snarast en gradvis övergång till andra verb. Detta gränsdragningsproblem blir mycket tydligt om man jämför olika beskrivningar av kategorin modala hjälpverb där det sällan är exakt samma verb som räknas upp. I sådana beskrivningar saknas också ofta en gränsdragning mellan vilka egenskaper som verkligen är typiska för den här typen av verb och vilka som snarare kan betraktas som konsekvenser av att verben används som hjälpverb."
(Avhandlingsinledning)

18. Hämta ur texten ovan:
1. sju olika substantiv
 2. fem olika prepositioner
 3. ett reflexivt pronomen
 4. ett verb i passiv form
 5. två olika konjunktioner

Ett flertal gånger under genomgången av den svenska grammatiken har vi stött på rester av gamla böjningsmönster som lever kvar i fasta uttryck. Innan vi går vidare ska vi ta en närmare titt på dessa för att få en bild av vilket system de kommer ifrån och hur man kan förklara dem.

Det gäller språkliga fornlämningar som:

- (1) Kasusböjning av substantiv, annan än genitiv –s
t.ex. *dagsins rätt, man ur huse, kyrkogård*
- (2) Kasusböjning av adjektiv, t.ex. *långan väg att vandra, godan ro, lagom dos*
- (3) Kasusböjning av personliga pronomen (där vi fortfarande har objektsformer)
- (4) Kasusböjning av räkneorden 1-4 (finns inte kvar alls längre)
- (5) Verbens personböjning och konjunktiv, t.ex. *Låt om oss hurra. Leve konungen!*
- (6) Viss verbböjning och verbformer, t.ex. *mån-månade, måga-må*

Nästan alla har med kasussystemet att göra och därför börjar vi med det, men först några ord om svenskans uppkomst och historia.

SPRÅKSLÄKTTRÄDET

Svenskan befinner sig, liksom alla andra språk, i en ständig process av förändring. Nya språk kan uppstå genom att ett språk splittras upp i mer och mer självständiga dialekter, eller genom språkblandning, språk kan närma eller avlägsna sig från varandra genom olika intensitet i kontakter med andra språk, och språk kan försvinna när ingen längre talar dem. Om man betraktar språk som uppkomna ur ett annat språk så kan språkens historia beskrivas i form av ett släktträd. Svenskans närmaste "släktingar" är de andra nordiska språken (utom finska och samiska), lite mer avlägsen släkt är engelska, tyska och holländska, och ytterligare längre bort kommer många andra europeiska språk som franska, ryska, polska och grekiska. Att språken är besläktade betyder bara att de kan sägas ha uppstått ur samma språk och att de därmed har en stor del av den grammatiska strukturen och ofta också ett visst ordförråd gemensamt. Det betyder inte att de är ömsesidigt begripliga eller ens liknar varandra det minsta lilla.

Ljudförändringar och andra processer har ofta förändrat de gemensamma dragen till närmast oigenkännlighet, medan andra drag kan förbli oförändrade genom tusentals år.

Svenskan tillhör den indoeuropeiska språksläkten som sträcker sig över större delen av Europa och även delar av Asien (Indien, Iran m.fl.). I Europa talas även språk av andra språkfamiljer, t.ex. finska och ungerska som hör till den finno-ugriska familjen och baskiska som inte har några kända släktingar kvar. Dessa språk är alltså inte besläktade med svenskan, men kan ändå uppvisa vissa likheter genom att man lånat in samma ord från andra språk. En förenklad översikt över den indoeuropeiska språkfamiljen:

Man brukar räkna med att man hade börjat tala ett germanskt språk, eller snarare en dialekt, i Skandinavien runt år 0. Vad som talades här innan vet man inte. Under den första tiden var de germanska varianterna mycket lika och man kunde utan problem göra sig förstådd i kontakter även med tyskar och engelsmän. Från denna tid finns enstaka runinskrifter och vissa ord och namn citerade i latinska texter. Man brukar tala om svenska som ett språk skilt från de andra nordiska språken efter år 800, men för de första fyrahundra åren finns nästan bara runinskrifter och de säger ganska lite om det grammatiska systemet. Den största vittnesbörden om hur svenska såg ut på den här tiden får vi från isländska. Island koloniserades av norska vikingar med början på 700-talet och deras språk har förändrats mycket lite, grammatiskt sett, sedan dess. Från 1200-talet börjar man i Sverige att använda de latinska bokstäverna och skriva på pergament och senare papper och under denna tid tillkom relativt långa sammanhängande skrifter som idag är mycket värdefulla som vittnen till hur svenskan såg ut på den tiden. Som den första skriften eller boken på svenska brukar man räkna Äldre Västgötalagen från 1200-talet. Sedan kom det en lång rad olika landskapslagar under 1300-talet och samtidigt också en rad religiösa texter och översättningar av utländska texter, bl.a. en del riddarromaner. Några som kan vara bra att känna till är dessa:

Fornsvensk litteratur:

- Äldre Västgötalagen, fragment från ca 1250, hel handskrift från 1280-talet
- Upplandslagen, 1296, Östgötalagen, handskrift från mitten av 1300-talet
- Magnus Erikssons landslag, mitten av 1300-talet
- Heliga Birgittas uppenbarelser, slutet av 1300-talet
- Eufemiavisorna, översättning från franska, ca 1300
- Erikskrönikan, 1400-talet
- Nya testamentet 1526 och Gustav Vasas bibel 1541

Några korta smakprov ur olika tidsperioder:

Rökstenen, ca 850

"Rai fl iaurick R hin flurmufl i stili R flutna strantu hrai flimara R"

= Rådde Tjudrik den djärve, vikingars hövding, över Reidhavets strand.

Gripsholmsstenen, 1000-talet

"Tola let raisa stain flensa at sun sin Harald, broflur Ingvars."

= Tola lät resa denna sten efter sin son Harald, Ingvars broder.

Äldre västgötalagen, 1200-talet

"Sveær egho konong at taka ok sva vrækæ. han skal mæ > gislum ovan fara ok i. østrægötland. fia skal han sendi mæn hingæt (gæræ) til aldragøta fiings."

= Svear har rätt att ta eller avsätta konung. Han ska fara med gisslan uppifrån (Uppland) och i Östergötland. Sedan ska han sända män hit till alla götars ting."

Erikskrönikan, 1400-talet

"Tha liiffde hertogh Erik, nyo dagha swa sagde man mik, vtan drik ok vtan math."

= Då levde hertig Erik nio dagar, så sa man mig, utan dryck och utan mat.

Märk! Bokstaven fl motsvarar ungefär engelskans th, dvs. *broflur*=brother=broder.

KASUSSYSTEMET - DEL 1

Redan i de äldsta svenska texterna är kasussystemet på väg att upplösas och används därför inte konsekvent överallt. Merparten fanns ändå kvar, och i skriftspråket levde mycket av det kvar ännu i åtskilliga hundra år. Samma upplösning av systemet har skett i norska och danska, medan isländska ännu har kvar det nästan oförändrat sedan 800-talet. Det är därför tacksamt att jämföra med isländskan för att visa på hur svenskan en gång har sett ut.

Fornsvenskan hade fyra kasus, tre genus och två numerus och merparten av substantiv, adjektiv och pronomen, samt vissa räkneord böjdes enligt detta system. I dag har kasusformerna ackusativ och dativ försvunnit överallt utom hos personliga pronomen, där de i stället har sammanfallit i en form. Av genitiv finns bara *-s*-formen kvar, utom i sammansättningar som *kyrkogård* (o är här en gammal genitivform). Hos räkneord har den försvunnit helt. Feminint genus har i stort sett försvunnit, men lever kvar i dialekter där man kan tala om gamla feminina ord som t.ex. *klocka*, *dörr* m.fl. som "hon".

Kasus: nominativ – ackusativ – dativ – genitiv
Genus: maskulinum – femininum – neutrum
Numerus: singular – plural

SUBSTANTIVBÖJNING

Substantiven fanns av olika typer även på denna tid, även om de inte indelas på riktigt samma sätt som dagens deklinationer, och de kunde dessutom vara starka eller svaga. Skillnaden mellan stark och svag böjning är här samma som hos verben där ett ord antingen har stark eller svag böjning, inte som hos adjektiven där samma ord kan variera mellan båda.

För att illustrera vilka former som användes ska jag ställa upp två substantiv av varje genus nedan, ett starkt och ett svagt. Eftersom isländska är tydligare att jämföra med har jag hämtat orden direkt från den (moderna!) isländska grammatiken.

Kasus/Genus	Maskulinum		Femininum		Neutrum	
	Starkt	Svagt	Starkt	Svagt	Starkt	Svagt
Singular						
Nominativ	<i>hestur</i>	<i>tími</i>	<i>bók</i>	<i>tunga</i>	<i>horn</i>	<i>auga</i>
Ackusativ	<i>hest</i>	<i>tíma</i>	<i>bækur</i>	<i>tungu</i>	<i>horn</i>	<i>auga</i>
Dativ	<i>hesti</i>	<i>tíma</i>	<i>bókum</i>	<i>tungu</i>	<i>horni</i>	<i>auga</i>
Genitiv	<i>hests</i>	<i>tíma</i>	<i>bóka</i>	<i>tungu</i>	<i>horns</i>	<i>auga</i>
Plural						
Nominativ	<i>hestar</i>	<i>tímar</i>	<i>bækur</i>	<i>tungur</i>	<i>horn</i>	<i>augu</i>
Ackusativ	<i>hesta</i>	<i>tíma</i>	<i>bækur</i>	<i>tungur</i>	<i>horn</i>	<i>augu</i>
Dativ	<i>hestum</i>	<i>tíumum</i>	<i>bókum</i>	<i>tungum</i>	<i>hornum</i>	<i>augum</i>
Genitiv	<i>hesta</i>	<i>tíma</i>	<i>bóka</i>	<i>tungna</i>	<i>horna</i>	<i>augna</i>
= på svenska	häst	timme, tid	bok	tunga	horn	öga

Som synes är det inte riktigt så komplicerat som det först låter utan det finns många former som är likadana. Enklast är den svaga böjningen i singular. Vissa kasus har också alltid samma ändelser, som dativ plural som alltid slutar på *-um*. Även genitiv blir enklare om man ser att det antingen slutar på *-s* eller på vokal. Här ligger förklaringen till att *o* i *kyrkogård* är genitiv. Ordet *kyrka* är ett starkt feminint ord och *a*-ändelsen har blivit *o* i svenska. Det enda som finns kvar i dagens svenska är genitivändelsen *-s*.

KASUSSYSTEMET - DEL 2

ARTIKELN OCH PRONOMEN

När substantiven användes i bestämd form lade man till en ändelse, s.k. en bestämd artikel, som man gör även idag, och denna böjdes också efter kasus, genus och numerus. Artikelns anpassade sig efter substantivet, men hade i övrigt en egen böjning som snarare motsvarade pronomenböjningen (artikelns är egentligen ett pronomen). Både substantiv och bestämd artikel böjdes alltså samtidigt, t.ex. (i modern isländska):

(1) sv. *hästen-s* = isl. Nominativ: *hestur + inn* Dativ: *hesti+inum= hestinum*
 Ackusativ: *hest+inn* Genitiv: *hests+ins=hestsins*

Detta är förklaringen till det extra s:et i uttrycket "*dagens rätt*". Det är alltså en rest från tiden då både substantiv och artikel böjdes samtidigt. I dagens svenska böjs bara artikelns när ordet står i bestämd form, t.ex. *hästs* och *hästens*. I dag heter det alltså egentligen "*dagens rätt*".

Pronomen hade egna böjningsscheman som visserligen var lika substantivets, men inte helt överensstämmande. De ord som böjdes var de personliga, possessiva, demonstrativa och indefinita pronomina. Här ska jag bara ge några exempel på hur det ser ut i isländska:

Kasus/Gen.	Personliga		Demonstrativa			Indefinita	
	1:a person	3:e pers.	mask.	neut.	mask.	mask.	mask.
Nominativ	<i>ég</i>	<i>hann</i>	<i>sá</i>	<i>fla ></i>	<i>flessi</i>	<i>nokkur</i>	<i>enginn</i>
Akusativ	<i>mig</i>	<i>hann</i>	<i>flann</i>	<i>fless</i>	<i>flennan</i>	<i>nokkurn</i>	<i>engan</i>
Dativ	<i>mér</i>	<i>honum</i>	<i>fleim</i>	<i>flvi</i>	<i>flessum</i>	<i>nokkrum</i>	<i>engum</i>
Genitiv	<i>mín</i>	<i>hans</i>	<i>fless</i>	<i>fla ></i>	<i>flessa</i>	<i>nokkurs</i>	<i>einskis</i>
Plural							
Nominativ	<i>vi >/vér</i>		<i>fleir</i>	<i>flau</i>	<i>flessir</i>	<i>nokkrir</i>	<i>engir</i>
Akusativ	<i>okkur/oss</i>		<i>flá</i>	<i>flau</i>	<i>flessa</i>	<i>nokkra</i>	<i>engar</i>
Dativ	<i>okkur/oss</i>		<i>fleim</i>	<i>fleirra</i>	<i>flessum</i>	<i>nokkrum</i>	<i>engum</i>
Genitiv	<i>okkur/vor</i>		<i>fleirra</i>	<i>flessa</i>	<i>flessara</i>	<i>nokkurra</i>	<i>engra</i>
	sv. jag	sv. han	sv. den	sv. det	sv. dessa	sv. någon	sv. ingen

Anmärkning: bokstäverna > och fl motsvarar i uttal ungefär engelskans th, jämför *fletta* och *that*.

Här finns många intressanta saker att notera. Till att börja med verkar det variera vilka av formerna akusativ och dativ som finns kvar i dagens objektsformer. För personliga pronomen första person singular är det akusativ och för tredje person singular är det dativ. Just detta sista ger en förklaring till att många kan säga saker som "*Jag såg han*" fast det borde vara "*Jag såg honom*". De använder då alltså bara den gamla akusativformen *han*. I dialektalt bruk har alltså en annan form överlevt än vad som är fallet i standardspråket. När det gäller pluralformerna kunde första person, alltså *vi*, böjas på två sätt. Svenskan har kvar nominativformen av ena böjningen (*vi*) och objekts- och genitivformer av den andra (*oss-vår*). Former för tredje person plural saknas här och det beror på att man i stället använde (och använder) plural av det demonstrativa pronomenet *sá* (som i femininum heter *sú* och i neutrum *fla >*), alltså *fleir* osv. i kolumnen jämte. Detta pronomen har, olikt de personliga, förlorat nominativ singular i maskulinum och femininum (*sá* och *sú*, egentligen rester av ett annat pronomen som smält samman med *fla >*) och använder akusativformen även där. Man kan också notera det possessiva *mín* som står medtaget här, men som även räknas som possessivt och böjs likadant som den bestämda artikelns.

KASUSSYSTEMET - DEL 3

ADJEKTIVBÖJNING

Även adjektiven böjdes efter alla kasus, genus och numerus och dessutom starkt och svagt som i dagens svenska. Böjningen är väldigt lik substantivböjningen, även i skillnaden mellan starka och svaga former, men inte identisk. Några exempel:

- (1) Obestämd form – stark adjektivböjning: En blind häst - isl. Einn blindur hestur
 (2) Bestämd form – svag adjektivböjning: Den blinda hästen - isl. hinn blindi hesturinn

Kasus/Genus	Maskulinum		Femininum		Neutrum	
	Starkt	Svagt	Starkt	Svagt	Starkt	Svagt
Nominativ	<i>blindur</i>	<i>blindi</i>	<i>blind</i>	<i>blinda</i>	<i>blint</i>	<i>blinda</i>
Ackusativ	<i>blindan</i>	<i>blinda</i>	<i>blinda</i>	<i>blinda</i>	<i>blint</i>	<i>blinda</i>
Dativ	<i>blindum</i>	<i>blinda</i>	<i>blindrar</i>	<i>blinda</i>	<i>blindu</i>	<i>blinda</i>
Genitiv	<i>blinds</i>	<i>blinda</i>	<i>blindri</i>	<i>blinda</i>	<i>blinds</i>	<i>blinda</i>
Plural						
Nominativ	<i>blindir</i>	<i>blindu</i>	<i>blindar</i>	<i>blindu</i>	<i>blind</i>	<i>blindu</i>
Ackusativ	<i>blinda</i>	<i>blindu</i>	<i>blindar</i>	<i>blindu</i>	<i>blind</i>	<i>blindu</i>
Dativ	<i>blindum</i>	<i>blindu</i>	<i>blindum</i>	<i>blindu</i>	<i>blindum</i>	<i>blindu</i>
Genitiv	<i>blindra</i>	<i>blindu</i>	<i>blindra</i>	<i>blindu</i>	<i>blindra</i>	<i>blindu</i>

Här ser man förklaringen till fasta uttryck som *långan väg* och *i godan ro* (ackusativ mask.).

Mest komplicerat blir systemet när man sätter ihop pronomen och adjektiv med substantiv och artikel, t.ex.

Bestämd form maskulinum		Obestämd form maskulinum	
Nominativ:	<i>flessi blindi hesturinn</i>		<i>einn blindur hestur</i>
Ackusativ:	<i>flennan blinda hestinn</i>		<i>einn blindan hest</i>
Dativ:	<i>flessum blinda hestinum</i>		<i>einum blindum hesti</i>
Genitiv:	<i>flessa blinda hestsins</i>		<i>eins blinds hests</i>

RÄKNEORD

Som synes av exemplen ovan, och som vi också redan har tittat på som hastigast, kunde även räkneorden böjas. Det var dels grundtalen 1-4 och dessutom ordningstalen. De senare böjdes som adjektiven och de förra snarlikt men inte riktigt. Bara ett exempel nedan:

Genus:	Maskulinum	Femininum	Neutrum
Kasus:			
Nominativ	<i>tveir</i>	<i>tvær</i>	<i>tvö</i>
Ackusativ	<i>tvo</i>	<i>tvær</i>	<i>tvö</i>
Dativ	<i>tveim(ur)</i>	<i>tveim(ur)</i>	<i>tveim(ur)</i>
Genitiv	<i>tveggja</i>	<i>tvæggja</i>	<i>tveggja</i>

Svenskan har i stort sett genomgående bevarat ackusativformen i maskulinum:
einn – tvo – flrjá – fjóra (=en–två–tre–fyra).

KASUS OCH SYNTAX

PREPOSITIONERNA

När man talar om kasussystemet är det också viktigt att ta upp prepositionerna. Dessa ord var visserligen oböjliga även i fornsvenskan, men de kunde påverka vilket kasus det efterföljande substantivet eller substantivfrasen stod i och är därför viktiga att nämna i sammanhanget. Oftast styrde en preposition alltid samma kasus, men några kunde variera beroende på betydelsen i satsen. Detta system finns fortfarande i tyska och isländska, men har försvunnit i de andra germanska språken.

Styr ackusativ	Styr dativ	Styr genitiv
um (=om) genom a (riktning) (=på) i (riktning) vifl (riktning) (=vid)	af (=av) fra (=från) mæfl (=med) mot at (=åt) nær (=hos) or (=ur) a (befintlighet) (=på) i (befintlighet) vifl (befintlighet) (=vid)	til (=till) mællum (=mellan) innan

Av detta system finns åtskilliga rester kvar i dagens svenska, t.ex.:

Med substantivet i ackusativ: *i godan ro*

Med substantivet i dativ: *man ur huse, i andanom, i sinom tid* (=i sin tid)

Med substantivet i genitiv: *till havs, till lands*, även i adverbet *tillfreds* (som är bildat av *till freds*), *till dags dato* (med både dag och datum i genitiv)

Observera att alla de talrika prepositioner som slutar på – *om* inte själva står i dativ utan är sammansättningar med prepositionen *om*, t.ex. *genom, bakom, inom, utom, bortom, hitom*.

ANDRA RESTER AV KASUS

Förutom de nämnda orden som fortfarande står i sina sammanhang och därför är begripliga när man kan reglerna, som t.ex. *till havs*, finns det en rad ord som har bevarat en gammal kasusform, inte därför att de ingår i ett uttryck utan för att de sedan dess har bytt ordklass. Det gäller främst adverb som slutar på –*om*, t.ex. *småningom, stundom, lagom, fordom* och *bråttom*. Dessa är alla bildade av ett substantiv med en dativform. Ordet *lagom* t.ex. är bildat av ordet *lag* i dativ plural i betydelsen "i enlighet med lagarna, korrekt".

Det mest komplicerade i den fornsvenska böjningen är utan tvekan kasusböjningen och det är också där mest har försvunnit fram till dagens svenska. Verben har inte förändrats lika mycket, men även här har det förstås hänt en del så vi ska ta en liten titt på dem också.

Den största förändringen är att de fornsvenska verben böjdes efter person, precis som pronomina. Alla formerna finns kvar under hela medeltiden, men systemet börjar lösas upp redan på 1300-talet eller t.o.m. ännu tidigare. Först sammanfaller pluralformerna till formen för tredje person och sedan följer singularformerna efter. Pluralformen fanns kvar ända in på 1950-talet, åtminstone i skrift, men används inte alls nu längre. I dag har vi bara kvar formen för tredje person singular.

Som vi sett förut finns det både starka och svaga verb och dessa hade något olika personböjning. Skillnaden mellan dem har tidigare beskrivits som att starka verb har vokalväxling (avljud) och saknar imperfekt/preteritumändelse medan svaga verb saknar vokalväxling men har imperfekt-/preteritumändelse. Detta gäller dock inte helt och hållet för fornsvenskan utan här har även de starka verben ändelser i imperfekt/preteritum, men inte samma som de svaga verben. Alla verb kan dessutom böjas i konjunktiv, en kategori som numera bara finns kvar i *vore*, *ginge*, *finge* och fasta uttryck som "*Leve konungen!*" "*Varde ljus!*". Några exempel:

	Starkt verb		Svagt verb		Konjunktiv, starkt verb	
Tempus:	Presens	Preteritum	Presens	Preteritum	Presens	Preteritum
Singular						
1:a person	<i>nem</i>	<i>nam</i>	<i>kalla</i>	<i>kalla >i</i>	<i>nemi</i>	<i>næmi</i>
2:a person	<i>nemur</i>	<i>namst</i>	<i>kallar</i>	<i>kalla >ir</i>	<i>nemur</i>	<i>næmir</i>
3:e person	<i>nemur</i>	<i>nam</i>	<i>kallar</i>	<i>kalla >i</i>	<i>nemur</i>	<i>næmi</i>
Plural:						
1:a person	<i>nemum</i>	<i>námum</i>	<i>köllum</i>	<i>köllu >um</i>	<i>nemum</i>	<i>næmum</i>
2:a person	<i>nemi ></i>	<i>námu ></i>	<i>kalli ></i>	<i>köllu >u ></i>	<i>nemi ></i>	<i>næmu ></i>
3:e person	<i>nema</i>	<i>námu</i>	<i>kalla</i>	<i>köllu >u</i>	<i>nemi</i>	<i>næmu</i>

Anmärkning: *nema*=sv. *ta*, vokalväxlingen i *kalla* beror på omljud, inte på avljud.

Rester av gamla verbformer kan man hitta i enstaka uttryck som "*Låtom oss sjunga!*" och "*Sjungom studentens lyckliga dag*". ("Sjungom" är alltså inte, som man kan tro, *sjung+om* utan "sjungom" = låt oss lovsjunga). I äldre litteratur finns också gott om pluralformer, t.ex. *vi äro* (egentligen verbform för tredje person), *vi gingo* (= vi gick) och *i veten* (andra person plural, =ni vet).

Dessutom finns de **preterito-presentiska** verben som vi kort berört förut. Dessa verb utmärks alltså av att de böjs med starka preteritumändelser i presens och svaga preteritumändelser i preteritum. Ungefär som om man sätter ihop ett verb av *nam-namst* osv och *kalla >i* osv. Dessa verb har i dag inga ändelser kvar, men däremot finns avljudet fortfarande kvar. På isländska finns böjningskategorin dock kvar och kan böjas som t.ex. verbet *skulu* (=skola) *skal – skalt – skal – skulum – skulu > – skulu*. På isländska finns också former kvar som fallit bort i svenskan, t.ex. infinitiv av *må* (isl. *mega*), alla formerna av verbet *mánde* (infinitiv *munu*, presens *mun*, preteritum *mundi* osv.) och ursprungliga former av verb som i svenska övergått till regelbunden böjning, t.ex. presens av *äga* (isl. *ég á* = jag äger, *vi > eigum* = vi äger och *ég átti* = jag ägde). De flesta av dessa används som modala hjälpverb.

SYNTAKTISK INDELNING (SATSDELAR)

Syntaktisk indelning efter funktion

Det som utmärker en syntaktisk indelning av språket jämfört med en morfologisk är, som vi redan har sett, att indelningen är helt baserad på funktionen i ett visst sammanhang och samma ord därmed kan hamna i olika kategorier beroende på vilket sammanhang det står i. Några exempel på vilka olika funktioner ordklasser kan ha:

(1) *Substantiv*

a. Subjekt	En <i>svala</i> gör ingen sommar
b. Objekt	Liten tuva välter ofta stort <i>lass</i>
c. Predikatsfyllnad	Hungern är ofta bästa <i>kryddan</i>
d. Attribut	<i>Herr Sten</i> , den tappre <i>Sture</i> , höll slag vid <i>Brännkyrka</i> by
e. Adverbial	Han reste <i>sjövägen</i>

(2) *Verb*

a. Subjekt	<i>Att segla</i> är trevligt
b. Objekt	Per föredrog <i>att tälta</i>
c. Predikatsfyllnad	Att tiga är <i>att samtycka</i>
d. Predikat	Rosor <i>har</i> alltid törnen
e. Attribut	Kalles förmåga <i>att busvissla</i> kom alltid till nytta
f. Adverbial	Mona-Lisa smålog <i>roat</i>

Syntaktisk indelning efter form och betydelse

Den syntaktiska indelningen grundar sig helt och hållet på ordens funktion och tar ingen hänsyn till form eller betydelse annat än då den påverkar funktionen. Ord som kan förekomma i flera olika betydelser hamnar kanske i olika kategorier och ord med olika böjningsform, t.ex. olika kasusändelser, kan också hamna i olika kategorier. Form och betydelse kan därmed vara vägledande för vilken kategori ett visst ord hamnar i, men det är alltid funktionen i det givna sammanhanget som är avgörande.

(3) Vägledning av kasusformer.

Pronomenet *de* är subjektsform och *dem* är objektsform, jämför följande:

- De kom gående på stranden – de är (alltid) subjekt
- Jag såg dem komma gående på stranden – dem är (alltid) objekt

SATSDELARNA

Den syntaktiska indelningen av språket kallas satsanalys och beståndsdelarna satsdelar. Man brukar räkna med ungefär sex stycken och de flesta av dessa kan delas in i underkategorier. Antalet nivåer och mängden kategorier är dock avsevärt mycket mindre än för ordklasserna.

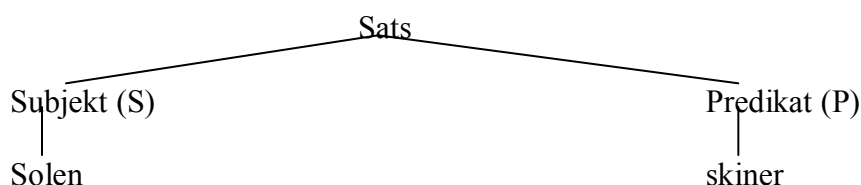
Satsdelarna är: subjekt, predikat, predikatsfyllnad, objekt, adverbial och attribut.

SATSDELAR

Svenskans satsdelar kan definieras på följandes sätt:

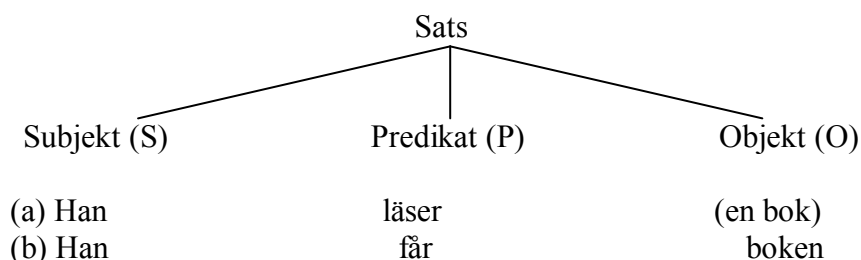
SATSDEL	EGENSKAP	Förk.
SUBJEKT	Den som gör något, ofta substantiv el. pronomen	S
PREDIKAT	gör, sker, osv., alltid ett verb	P
PREDIKATSFYLLNAD	Nödvändig bestämning, följer efter vissa verb	PF
OBJEKT	Det som någon gör, eller det som sker, ofta substantiv	O
ADVERBIAL	Bestämning till verb, adjektiv och adverb	ADVL
ATTRIBUT	Bestämning till substantiv	ATTR

För att kunna bilda en sats behöver man ett subjekt och ett predikat. Detta är den minsta enheten en sats kan bestå av:

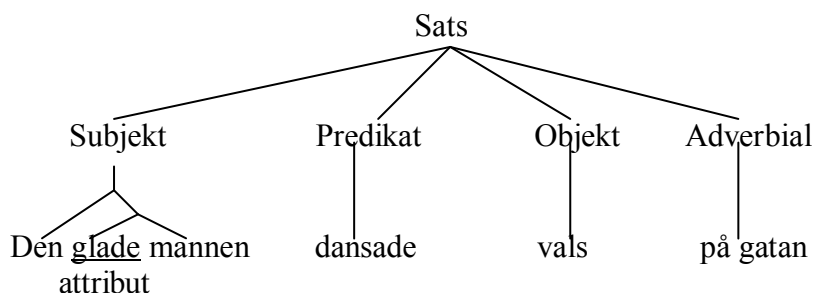

Jämför med VP och NP i sats- och frasgrammatiken vi gick igenom i början av boken!

Alla typer av subjekt och predikat kan dock inte stå i sådana korta satser utan en del kräver en utfyllnad i form av ett objekt, en predikatsfyllnad eller ett adverbial, t.ex. verbet *få* som kräver ett objekt. Man kan givetvis också utöka satsen ovan med ett objekt:

Man kan också bygga ut satsen ytterligare med olika typer av bestämningar:

SATSDELAR - GRÄNSFALL

Även om satsdelar är lättare att kategorisera och beskriva än ordklasserna förekommer även här kategorier som ligger mycket nära varandra.

OBJEKT/ADVERBIAL

Kombinationer med en preposition och ett adverbial kan klassas antingen som prepositionsobjekt eller som objektsadverbial, t.ex.

(1) a. Han litar på henne b. Jag reste med tåget
Prep. objekt Objektsadvl.

(2) a. Han tänkte på tåget/på flickan b. Han tänkte på tåget/på bussen/under lektionen
Prep. objekt Objektsadvl.

PREDIKATSFYLLNAD/ADVERBIAL

Verb som tar predikatsfyllnad i stället för objekt kan också ta adverbial, men då i en annan betydelse, t.ex.

(3) a. Han är lat (=egenskap) b. Han är hemma (=befinna sig, finnas)
Predikatsfyllnad Rumsadverbial

(4) a. Han är i hatten (=full) b. Han är i hatten (=befintlighet)

ATTRIBUT/ADVERBIAL

Kom ihåg att attribut är bestämmingar till substantiv medan adverbial är bestämmingar till verb, adjektiv och adverb. Jämför:

(5) a. Han åt fisken välstekt b. Han talade otydligt
Attribut Adverbial

PREDIKATSFYLLNAD/OBJEKT

Predikatsfyllnad är en nödvändig bestämning som, till skillnad från objekt och adverbial inte kan avlägsnas från satsen utan att den blir meningslös.

(6) a. Lisa är förälskad b. Lisa älskar Sluggo
Predikatsfyllnad Objekt

SUBJEKT OCH OBJEKT

PREDIKAT

Predikatet är alltid satsens verb och kan inte vara någon annan ordklass. Däremot kan det bestå av flera verb. Predikatet talar om vad som sker eller vad någon gör.

(1) a. Han köpte den röda bilen b. Han dansar utmärkt

(2) a. Hjälpverb+huvudverb: Hon kan tala franska flytande
b. Samordnade huvudverb: Det blåser och regnar ute

Efter många hjälpverb används infinitivmärket före huvud verbet. Det senare räknas då ofta inte som predikat utan som subjekt eller objekt, särskilt om det kommer andra ord mellan hjälpverb och huvudverb. Jämför följande:

(3) a. Han kommer att köpa bilen en vacker dag predikat+predikat
b. Han lovar henne högtidligt att komma på festen predikat+objekt

Det som avgör är verbets betydelse. En tumregel kan vara att om det går att skriva om huvud verbet till en att-sats så är den ett objekt, t.ex.

(4) a. Han lovar henne att han ska komma på festen (objekt)
b. *Han kommer att han köper bilen

Utan infinitivmärke blir dock det andra verbet alltid predikat, jämför:

(5) a. Han lovar komma på festen (predikat+predikat)
b. Han lovar att komma på festen (predikat+objekt)

Predikatet står alltid först i en ja/nej-fråga: Kan du cykla?

PREDIKATSFYLLNAD

Vissa verb kan inte bilda en sats bara med hjälp av ett subjekt utan måste ha en utfyllnad. Dessa verb är i allmänhet ganska betydelsetomma, t.ex. vara och bli. Denna utfyllnad bildar då tillsammans med verbet en verbfras och är då en bestämning till verbet. Eftersom den fyller ut predikatets betydelse kallas ord som följer efter dessa verb för predikatsfyllnad.

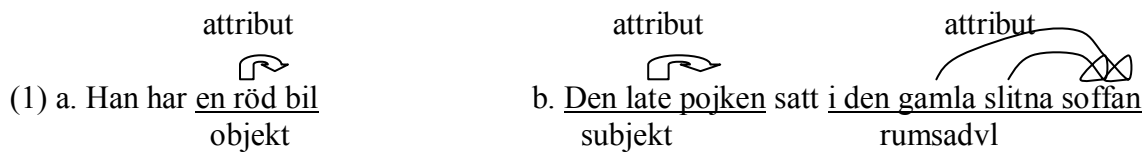
Predikatsfyllnad kan vara subjektiv eller objektiv. I den förstnämnda syftar den på subjektet och i den andra på objektet.

Subjektiv predikatsfyllnad står efter verben: *vara, bli, heta, kallas, förefalla, tyckas, synas*
Objektiv predikatsfyllnad står efter: *anse, kalla, välja, utnämna, utse och göra.*

(1) Subjektiv PF: a. Han är snygg b. Han heter Kalle c. Det tycks regna ute
(2) Objektiv PF: a. Vi valde honom till ordförande b. Nyheten gjorde honom glad

ADVERBIAL

Medan adverbial fungerar som bestämmingar till verb, adjektiv och adverb, är attribut bestämmingar till substantiv och de står i omedelbar anslutning till sitt huvudord. Attributen ingår vanligen i en annan ordklass, och markeras därför på ett annat sätt än de andra satsdelarna.

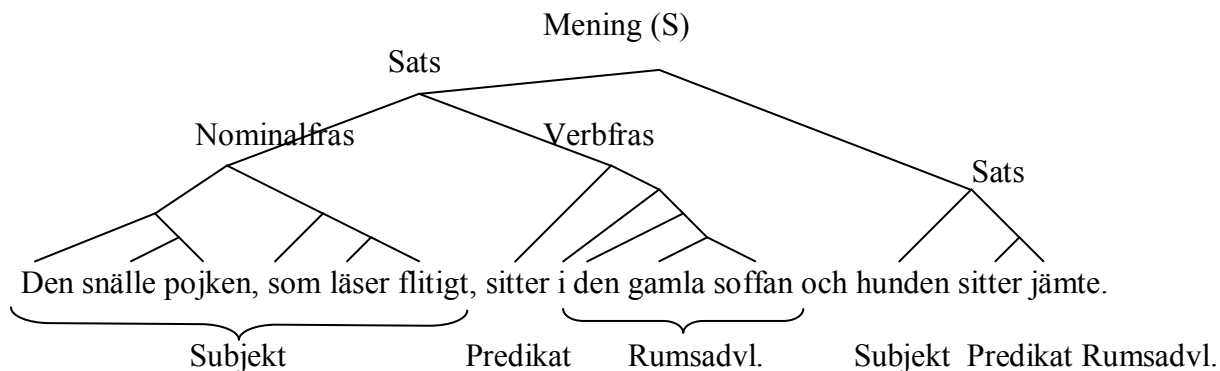
Även attributen kan vara av olika sorter:

- **Adjektivattribut.** Dessa är av adjektiviskt slag, *Två glada och skrattande kvinnor*
 men kan även vara particip, räkneord eller pronomen räkn. adjektiv particip
- **Genitivattribut.** Dessa markerar ägande och *Svens bok / min bok*
 är antingen genitivformer eller possessiva pronomen genitiv poss. pron.
- **Apposition.** Är förklarande bestämmingar, titlar m.m. Dessa kan vara av två sorter:
 - **Epitet, eller fast apposition** *Fru Johansson i staden Göteborg*
 Står vanligen före sitt huvudord.
 - **Lös apposition,** *Göteborg, Sveriges andra stad, är...*
 Står alltid efter sitt huvudord och avskiljs vanligen med kommatecken
- **Måttsattribut.** Anger mängd, antal m.m. *Två glas vin*
- **Innehålls-/partitivattribut,** anger innehåll *Två glas med vin*
- **Prepositionsattribut,** preposition och nominalfras *mannen på bänken / en vän till mig*
- **Adverbattribut,** utgörs av ett enkelt adverb *Vägen hem / luften inomhus*
- **Infinitivattribut,** utgörs av att+infinitiv *Viljan att leva / Konsten att vinna*
- **Satsattribut,** utgörs av hel sats *Bilen som han köpte är splitter ny*
- **Predikativt attribut,** kan avlägsnas från satsen *Jag åt fisken välstekt*
 Jämför med adverbial: Han talade nyktert om livet *Ingen dansar nykter*
sättsadvl. pred. attribut
- Kan också bestå av som+substantiv, t.ex. *Som barn var jag mycket lycklig*
Han är inte bra som chef

SATSANALYS - DEL 1

För att åskådliggöra det ytterligare kan vi för ett ögonblick återvända till grammatiktrappan precis i början av denna bok och tänka oss att vi analyserar meningar i samma nivåer, dvs. först i olika satser, sedan i olika fraser och därefter i olika ord

Ännu mer åskådligt blir det om vi ritar upp ett frasstrukturträd kring ett exempel:

I den här meningen har vi två samordnade huvudsatser sammanbundna av konjunktionen *och*. Dessa är likställda och inte bestämningar till varandra. Den långa satsen består i sin tur av en nominalfras och en verbfras med huvudord och bestämningar. I nominalfrasen ingår också en bisats "*som läser flitigt*", som här är bestämning till huvudordet *pojken* och därför attribut. Av de övriga bestämningarna är *snälle* och *gamla* attribut eftersom de är bestämningar till substantiv, medan *flitigt* är adverbial eftersom det syftar på verbet *läser*.

Om vi sedan återvänder till den krångliga meningen på förra sidan och försöker bena upp den på detta sätt blir den genast mer överskådlig:

(1) *Den snälle pojken, en vän till mig som inte var lika snäll som barn, sitter i den gamla och mycket bekväma soffan och läser boken varje kväll.*

SATSER: Bara en huvudsats, men en insprängd bisats "*som inte var lika snäll som barn*"

FRASER:

- En nominalfras "*Den snälle pojken, en vän till mig som inte var lika snäll som barn*"
- Två verbfraser "*sitter i den gamla ...soffan*" och "*läser boken varje kväll*"

HUVUDORD: *pojken, vän, sitter, soffan, boken*

Om vi tar bort bestämningarna (attributen) ur huvudsatsen och utelämnar bisatsen för ett ögonblick blir resultatet:

(2) *Pojken sitter i soffan och läser boken varje kväll*

S P rumsadvl. P AO tidsadvl

Detta kan man sedan bygga på med bisatser och bestämningar utan att grundstrukturen rubbas. Hela "*Den snälle...som barn*" är alltså subjekt och hela "*i den...soffan*" är rumsadverbial. Bisatsen i subjektet är i sin helhet attribut till huvudordet *pojken*, men kan också delas in i mindre satsdelar.

ÖVNINGAR TILL SATSDELARNA

1. Vad är skillnaden mellan a) adverbial och adverb? b) adverbial och attribut?
2. Vilken av följande innehåller ett exempel på epitet?
a) Den duktige dansaren log b) Herr Carlsson dansar bra c) Mannen på bänken är min bror
3. Vad är skillnaden mellan ackusativobjekt och dativobjekt? Nämn två verb som ofta har båda!
4. Vilket av följande är prepositionsobjekt och vilket är rumsadverbial/objektsadverbial?
a) Han struntar i den nya båten
b) Han läser i den nya båten
5. Vilka satser ingår i följande mening och vilka satsdelar har ev. bisatser?

Mannen, som dansar så bra, är hemskt populär bland flickorna och de slåss nästan om honom.

6. Ta ut huvudorden i följande meningar
a) Den snygge mannen dansade två härliga valser
b) Han vill ha en ny fin, dyr bil
c) Vädret var mycket soligt
...och himlen lika blå som havet
7. Vilka bestämmningar finns i 6 a) och c) ovan?
8. Vilka satsdelar är de understruken orden?
a) Den duktige pojken läser flitigt
b) Att dansa är mycket roligt
c) Han stod där med händerna i fickorna
d) Det var han som skrattade åt dig
e) Han kommer säkert om du inte tjarar på honom
f) Bilen, som han vill köpa, är inte röd
g) Han kunde konsten att leva sunt
h) Habo ligger två mil från Jönköping, Smålands Jerusalem
i) Min tröja är ljusblå som en sommarhimmel
j) Frånsett satsförkortningar är satslösning lätt
k) Två möss jagades av kattungarna
9. Här är en satsförkortning med upplöst version. Ta ut satsdelarna i båda!
a) Hon anses vara intelligent = Man anser att hon är intelligent

10. Ta ut alla satsdelar i följande mening:

satsattribut

Hon skrattade åt mannen som påstod att han kunde dansa alla danser

måttssattr.

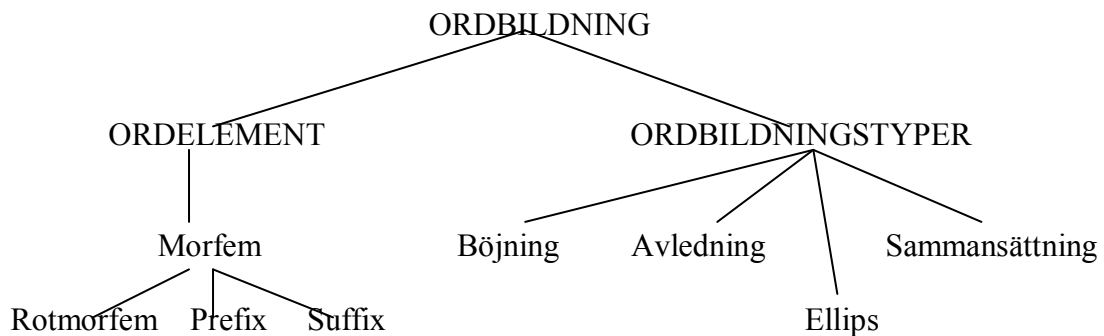
S P Prep.obj. P S P P AO

AO

ORDBILDNING- DEL 1

Ett språks ordförråd befinner sig i ständig förändring. Ord slutar användas och försvinner och andra tillkommer. Nya ord kan bildas på två sätt: antingen genom inlåning (dvs. man lånar ett

ord som finns i ett annat språk), eller genom nybildning. Ofta förekommer också kombinationer av dessa två där t.ex. en företeelse är inlånad men namnet är bildat efter inhemskt mönster, ibland som en ren översättning av den utländska förlagan. Här ska vi dock koncentrera oss kring den grammatiska biten, dvs. den rena ordbildningen.

ORDELEMENT

Ord består i regel av flera element och den minsta och viktigaste kallas morfem.

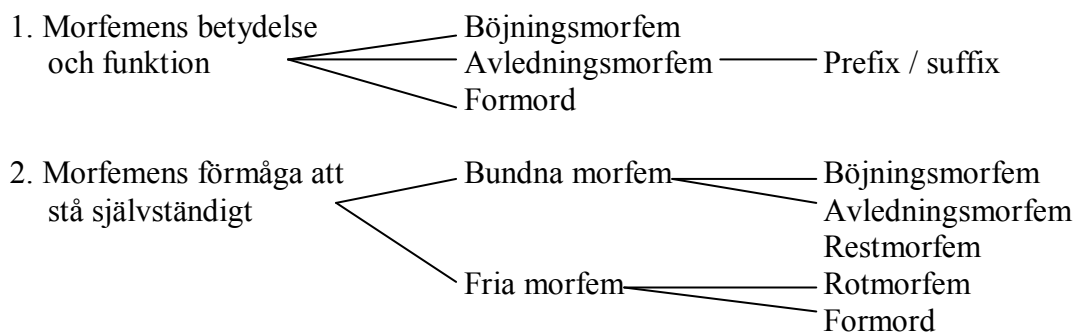
MORFEM = Språkets minsta betydelsebärande enhet

Ett morfem är alltså den minsta enhet som uppbär en egen betydelse och som kan användas vid bildning även av andra ord. Morfem behöver inte vara ord som kan förekomma självständigt, utan är ofta stammen av ett ord, t.ex. *tal-* i *tala*, *talför* och *talande* eller ett ordelement som utmärker vissa ordklasser, t.ex. *-lig* i *vänlig* och *ljuvlig*. Så här kan man sönderdela långa ord i olika morfem:

(1) a) *o-vän-lig-het-en-s*

b) *väl-tal-ig-het-s-prov*

Morfem kan indelas i undergrupper efter två olika principer:

Ytterligare en term är bra att känna till.

ALLOMORF – en variant av ett morfem. Sådan uppkommer ofta genom omljud eller avljud och vokalbortfall, t.ex. *sitt-a – satt – sutt-it*, *hand – händ-er* och *vack-er – vack-rare*

ORDBILDNING - DEL 2

ORDELEMENT

Oavsett indelning finns det alltså fem olika typer av morfem: böjningsmorfem, avledningsmorfem, restmorfem, rotmorfem och formord och dessa ska vi titta lite närmare på.

BÖJNINGSMORFEM – består av böjningsändelser. Dessa kan aldrig förekomma som självständiga ord och används inte för att bilda nya ord utan för att bilda nya varianter av ett ord för att framhäva en viss grammatisk betydelse. T.ex. *vinn-a*, *vän-s*, *dans-ande*, *häst-en*.

AVLEDNINGSMORFEM – är ordelement, eller ändelser, som används för att ändra betydelse av eller grammatisk funktion, t.ex. byte av ordklass, hos ett ord genom att lägga till ett element. Liksom böjningsmorfemen kan de inte förekomma som självständiga ord. De kan vara antingen prefix eller suffix.

- Prefix står framför det ordet de ska förändra och anger ofta negering ("inte"),
t.ex. *o-vän*, *de-gradera*, *anti-hjälte*, *all-omfattande*, *bi-sexuell*.
- Suffix står efter det ordet de ska förändra och används ofta för att ändra ordklass,
t.ex. *vän-lig*, *skön-het*, *förändrings-bar*, *stil-enlig*, *mål-are*

RESTMORFEM – Ett rotmorfem som bara uppträder i en kombination och inte finns någon annanstans, t.ex. *körs-bär*, *plomm-on*, *ling-on*, *gruv-lig*

ROTMORFEM – Innehåller betydelsekärnan i ett ord, dvs. roten. De flesta är enstaviga och har den karaktären att de inte kan ytterligare analyseras i morfem. Många av dessa kan också fungera som självständiga ord, t.ex. *vän*, *mor*, *mat*, *bygg-*, *kvinn-*.

FORMORD – Är grammatiska korta ord som *att*, *och*, *men*, *den*, *så* m.fl.

Dessa olika typer av morfem kan sättas samman på olika sätt för att bilda nya ord av gamla och för att förändras ett ords grammatiska betydelse. Här följer några exempel:

(1) <i>röst-er-na-s</i>	rotmorfem+3 st. böjningsändelser (böjningsmorfem)
(2) <i>röst-are</i>	rotmorfem+suffix (avledningsmorfem)
(3) <i>o-vän-lig-het-en-s</i>	prefix+rotmorfem+suffix+suffix+böjn. morfem+böjn. morfem
(4) <i>röst-längd</i>	rotmorfem+rotmorfem

ORDBILDNINGSTYPER

Beroende på vilket morfem som läggs till kallas dessa olika strategier:

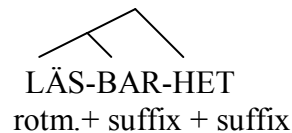
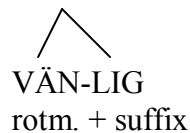
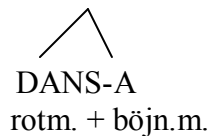
- **BÖJNING** – bildas av rotmorfem+böjningsmorfem
- **AVLEDNING** – bildas av rotmorfem+avledningsmorfem (prefix eller suffix)
- **SAMMANSÄTTNING** – bildas av två eller flera rotmorfem
- **ELLIPS** – bildas av ord som förkortas och går motsatt väg som de andra. Det kan vara ett ordklassbyte som i *vinterbadare* – *vinterbada*, men också ett s.k. initialord som *p-plats* eller *u-båt*, eller en akronym, vilket är en förkortning som blir ett ord, t.ex. *SAS*, *IKEA*, *ASEA*, *SJ*.
- **BLANDFORMER** – det finns även blandformer, särskilt mellan sammansättning och avledning där båda lagts till samtidigt, t.ex. *fyr-hörn-ing*, *folk-sam-ling*, *dörr-knack-are*.

ORDBILDNING - DEL 3

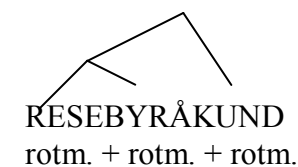
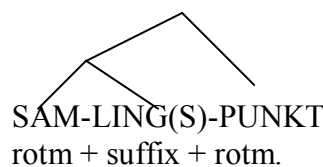
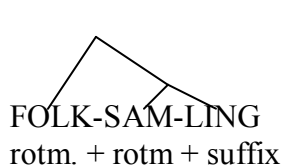
ORDANALYS

Precis som vi har analyserat satser och fraser tidigare kan vi analysera ord i olika beståndsdelar som hänger ihop på olika sätt. Genom att morfem kan kombineras på många olika sätt kan resultatet blir långa ord där de ingående delarna inte alltid är uppenbara. Då kan det vara till hjälp att börja med rotmorfemen och fylla på med böjnings- och avledningsmorfem, på samma sätt som vi analyserade satser i huvudord och bestämmningar. Det kan också vara till nytta att rita ett traddiagram över orden.

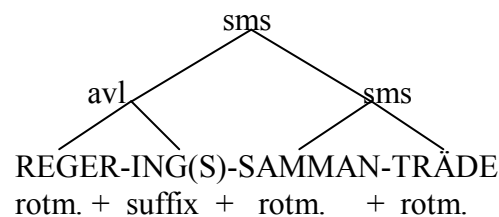
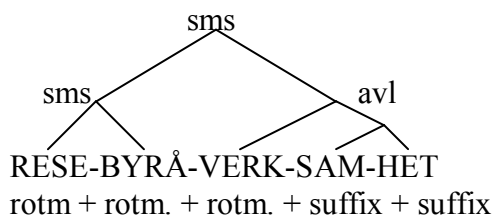
(1) Ord med ett rotmorfem

(2) Ord med flera rotmorfem

(3) Långa sammansättningar

BINDEELEMENT

- Som synes ovan kan det ibland vid sammansättningar behöva sättas in ett "s" mellan leden. Detta kallas **foge-s** och är egentligen ett genitiv-s. Detta används vid gränser mellan olika ordleder. Jämför skillnaden mellan *bok-förlag*, *förlag-s-verksamhet* och *skolbok-s-förlag* och mellan *skolbok-s-hylla* (=hylla för skolböcker) och *skol-bokhylla* (=bokhylla i skola). Det finns dock undantag då -s:et inte används alls, t.ex. i *varmvatten-beredare* och *midsommar-afton*.

- I vissa ord förekommer i stället en inskottsvokal, s.k. **bindevokal**, mellan lederna; -a, -e, -o eller -u,. Dessa vokaler är liksom foge-s genitivformer, men med den skillnaden att dessa inte finns kvar i svenskan i övrigt utan bara har konserverats i gamla sammansättningar, t.ex. *kyrk-o-gård*, *mann-a-mod*, *får-a-herde*, *var-u-lager*, *tid-e-räkning*, *rätt-e-gång*. Notera att nya sammansättningar med dessa ord ofta saknar dessa bindevokaler, t.ex. *kyrk-o-gård* men *kyrk-vaktmästare*, *får-a-herde* men *fåravel*, *barn-a-vård* men *barnbok*.

GRAMMATISK JÄMFÖRELSE MED ENGELSKA - 1

Engelska och svenska är nära besläktade och därför mycket lika grammatiskt sett. Det finns förstås många likheter även i ordförrådet, både till följd av gemensamt ursprung och många

lånord, men här ska vi sätta grammatiken i fokus. Hela den grammatik som vi har gått igenom, från fraser till ordbildning, finns också i engelskan, ofta med likartade termer. Skillnaderna mellan språken finns främst i detaljerna, som vi strax ska se.

Något om engelskans historia

Liksom svenskan har engelskan ett förflutet som ett språk med fyra kasus, tre genus och två numerus, med starka och svaga substantiv och verb och med böjning av alla ord. Av nedanstående fornengelska exempel kan man se hur mycket engelskan har förändrats:

(1) *fla he flær to gefaren wæs* = When he was arrived there (fornengelska, Saxon Chronicle)
då han där till faren var

(2) *To conne deye is to haue in all tymes his herte redy* (1490, Caxton)
= Att kunna dö är att ha i alla tider hans hjärta redo

Engelskan och svenskan har gått samma väg när det gäller att förenkla grammatiken, men engelskan har i regel gått lite längre än svenskan. Dock finns också rester av äldre system kvar i engelskan som inte finns kvar i svenskan, t.ex. i verbböjningen. Det har också skett en stor förändring i engelskan vad gäller ordföljden som skiljer sig från svenska. I det följande ska vi titta närmare på de områden där det är störst skillnader mellan språken.

Ordföljd

En av de viktigaste skillnaderna mellan svenska och engelska är att svenskan har rak ordföljd i huvudsatser och omvänd ordföljd i bisatser, medan engelskan nästan alltid har rak ordföljd. Jämför följande negerade bisats och frågesats:

(3) *He smiled, because he wasn't angry anymore* = Han log, eftersom han inte var arg längre

(4) *Does he come home? / Will he come home?* = Kommer han hem? / Vill han komma hem?

I det första exemplet ser man tydligt att engelskan har rak ordföljd i bisatsen medan svenskan har omvänd. I det andra framgår att engelskan inte kan forma en fråga med enbart ett verb utan alltid har en konstruktion med hjälpverb och huvudverb. Om inget annat hjälpverb passar används "do" som har en speciell status bland de engelska verben. Ordföljden i engelska frågesatser motsvarar alltså alltid svenska frågesatser med hjälpverb och huvudverb.

Negering

I engelskan har negationen "not" (=inte) i många sammanhang förändrats från ett självständigt ord till en enklitisk partikel "n't", t.ex. i *havn't, didn't, shouldn't*. Samma förändring har även skett hos några former av vissa hjälpverb, främst *will-would, shall-should* och *have*, t.ex. *won't* (=would not), *I'll* (= I will/shall), *I've* (=I have), *He'd* (=he should,/would/had). I de fall då flera verb har samma form får sammanhanget avgöra betydelse.

GRAMMATISK JÄMFÖRELSE MED ENGELSKA - 2

Substantiv

De engelska substantiven används och böjs ungefär som de svenska, med några undantag.

- GENITIV

Genitivformen med *-s*, används inte alls lika frekvent som i svenskan och ofta bildas genitiv i stället med omskrivning, t.ex. *Billy's car*, men *the roof of the house* (= husets tak).

- PLURAL

Engelska substantiv har, till skillnad från de svenska, bara en pluralform, nämligen *-s*, medan svenskan har *-or*, *-ar*, *-er*, *-0* osv, t.ex. *flowers*, *boys*, *houses* (blommor, pojkar, hus). Ibland kan det dock komma in en bindevokal mellan två "s", som i *houses*. I engelskan kan man alltså i normalfallet inte skilja mellan genitiv- och pluralformerna utan sammanhanget får avgöra.

- BESTÄMD FORM

Engelskan saknar bestämd form på substantiven och nöjer sig med att uttrycka det genom den bestämda artikeln, t.ex. *a cat – the cat* (= en katt, den katten)

- GENUS

Medan svenskan har kvar två genus och skiljer mellan *en/den* och *ett/det* så har engelskan bara ett genus. Att det ändå finns två former av den obestämda artikeln beror på en anpassning till första ljudet i nästa ord, dvs. "a" används om substantivet börjar på konsonant, medan "an" används om det börjar på vokal, t.ex. *a pear*, *an apple*. Den bestämda artikeln är dock alltid "the".

Adjektiv

I svenskan kongruensböjs adjektiven efter sitt huvudord, men detta har helt försvunnit i engelskan. Det betyder att ett adjektiv alltid har samma form oavsett vilken form huvudordet har, t.ex. *a red car – the red car – the red cars* (= en röd bil – den röda bilen – de röda bilarna).

Komparationsböjningen är ungefär som svenskan, men det är vanligare att komparera med *more-most* (mer-mest) jämfört med att komparera med ändelser, t.ex. *red-redder – reddest*, *bad – worse – worst*, *beautiful – more beautiful – most beautiful* (= röd-rödare-rödast, dålig-sämre- sämst, vacker-vackrare-vackrast.).

Pronomen

Även pronomina har mycket gemensamt mellan svenska och engelska. Den stora skillnaden är att det finns färre pronomen och färre former i engelska. Engelska saknar t.ex. ett ord för "du", i och med att formen för "ni" har trängt undan den gamla formen för "du", dvs. *thou*, och nu står för båda formerna. I likhet med svenska har dock engelska kvar objektivformerna, dock inte *you* och *they* (motsvarande *er* och *dem*). Engelska saknar en motsvarighet till sv. *sin* och använder i stället *his/hers/its*. Större skillnader finns i övriga pronomen, men de består främst i att språk har olika ord, inte i grammatiska skillnader.

Adverb

Är också mycket lika i svenska och engelska. Värt att notera är ändelsen för att göra adjektiv till adverb som är *-ly* på engelska. Jämför *hon sjunger vackert – she sings beautifully*.

GRAMMATISK JÄMFÖRELSE MED ENGELSKA - 3

Verb

Den största grammatiska skillnaden mellan svenska och engelska ligger utan tvekan hos verben och det beror på några få saker som får stor betydelse eftersom de är så vanliga.

- VERBET DO

Detta verb har ingen motsvarighet på svenska även om betydelsen när det står självständigt motsvarar sv. *göra*. Verbet kan användas både som ett självständigt verb, t.ex. *What will you do this weekend?* (=Vad ska du göra i helgen) och som ett hjälpverb med väldigt vag betydelse, t.ex. *What do you write in the letter* (=Vad skriver du i brevet).

Den stora skillnaden mot svenska ligger i att *do* som hjälpverb har en viktig funktion för att bilda frågor och negerade satser. Man kan nämligen inte i engelskan bilda en frågesats eller negera en sats utan ett hjälpverb, t.ex. **Write you the letter? – Do you write the letter?* och **I wrote not the letter – I did not write the letter*. Även *have*, *be* och modala hjälpverb som *can*, *will*, *shall* och *may* kan användas, t.ex. *I am not a good writer / I have not written the letter / I could not write the letter*. (Observera dock att formen på huvudverbet ändras beroende på vilket hjälpverbet är.) Detta är också förklaringen till att engelskan saknar omvänd ordföljd, eftersom omvänd ordföljd karaktäriseras av en annan placering av negationen *inte / not* i förhållande till huvudverbet.

- ING-FORMER

Engelskan har också en verbform som svenskan helt saknar, nämligen *-ing*-formen. Denna används efter infinitivformen eller stammen av ett verb för att uttrycka ett pågående skeende eller en pågående handling. På svenska översätts det ibland med presens, ibland med en fras som "håller på att...", t.ex. *He is painting the house* (=Han målar huset), *He was painting the house when I saw him* (= Han höll på att måla huset när jag såg honom).

- INFINITIV

Engelskan saknar infinitivändelse på verben och använder i stället stamformen, t.ex. *be, paint, come, read* (jämför *vara, måla, komma, läsa*). De modala hjälpverben kan inte användas i infinitiv och har därför inga sådana former. I svenskan gäller det för vissa modala hjälpverb, t.ex. *må* och *månde*, medan andra har infinitivformer som är väldigt sällsynt, t.ex. *böra* och *skola*, och åter andra har mer frekvent använda former, t.ex. *kunna* och *vilja*.

- PERSONBÖJNINGEN

På de flesta områden har engelskan förenklat grammatiken mer än svenska, men verbens personböjning är ett undantag. På svenska finns det ju bara en form, t.ex. *jag läser / han läser / vi läser / de läser*, medan engelskan skiljer sig från svenskan på en viktig punkt. I tredje person singular tillkommer en *-s*-ändelse på engelska, dvs. *I read – he reads – we read* osv. Detta gäller alla verb utom de modala hjälpverben, t.ex. *he can, he will, he may*. Detta beror på att de, liksom många av de svenska modala hjälpverben har en ursprungligen preterito-presentisk böjning, dvs. de har imperfekt/preteritum-ändelser i presens. Observera också att de övriga hjälpverben *be* och *have* får formerna *he is* och *he has* och att verbet *be* också har bevarat andra former i första person singular: *I am – you are – he is* i presens och *I were – you were – he was* i preteritum.

- PRETERITUMBÖJNINGEN

Böjning i imperfekt/preteritum sker, liksom i svenskan, efter ett starkt och ett svagt mönster. Här är språken mycket lika även det finns skillnader i vilka verb som tillhör vilken grupp och i vokalväxlingen i starka verb. Jämför t.ex. svag böjning *I painted – jag målade*, och stark böjning: *come – came – come* (= komma – kom – kommit) och *spring – sprang – sprung* (= springa – sprang – sprungit).

ORDLISTA ÖVER GRAMMATISKA TERMER

LATIN (med förklaringar)

SVENSKA

ENGELSKA

ordklasser

-

ordklasser

parts of speech

nomen substantivum = väsentligt innehåll	substantiv	noun
nomina adiectiva = ord som läggs till	adjektiv	adjective
verbum = ord	verb	verb
ad+verbum = till verb	adverb	adverb
konjunktion = förening, förbindelse	konjunktion	conjunction
pro nomen = för nomen (subst/adj)	pronomen	pronoun
præpositio = ställning framför	preposition	preposition
-	räkneord	numerals
interjectio = inkast	interjektion	interjection

substantivtermer

genus = art, släkte	genus	gender
casus = fall	kasus	case
casus nominativus, till nominare = benämna	nominativ	nominative
casus accusativus, till accusare = anklaga	ackusativ	accusative, direct object
casus dativus = givet fall, av dare = ge	dativ	dative, indirect object
casus genitivus = samhörighet	genitiv	in the genitive
numerus = tal eller antal	numerus	number
singularis = en och en, enskild	singular	in the singular
pluralis = flertals	plural	in the plural
declinatio = böjning, lutning	deklination	declension
activum, till activus = praktiskt verksam	aktivum	active (voice)
passivum, till passivus = lidande, överksam	passivum	passive (voice)

adjektivtermer

positiv = fastställd	positiv	in the positive
bildat till comparare = jämföra	komparation	comparison
bildat till comparare	komparativ	comparative
superlatio = överdrift	superlativ	superlative

verbtermer

bildat till coniugere = förena, sammanfalla	konjugation	conjugation
tempus = tid	tempus	tense
tema = det uppställda	tema	the principle parts of
infinitivus, till infinitus = obestämd	infinitiv	infinitive
presens = närvarande	presens	in the present tense
imperfectum = det ofullbordade	imperfekt	imperfect, past tense
præteritum, till præterire = gå förbi, förflyta	preteritum	(in the) preterite
perfectum = det fullbordade	perfekt	in the perfect tense
plusquamperfectum = mer än fullbordat	pluskvamperfekt	past perfect (pluperfect)
supinus = bakåtvänd	supinum	past (perfect) participle
participium, till particieps = delaktig	particip	participle

ORDLISTA ÖVER GRAMMATISKA TERMER

LATIN (med förklaringar)

SVENSKA

ENGELSKA

forts.

futurum, till futurus = blivande

futurum

future

modus = sätt
indicare = visa, röja, uppge
modus coniunctivus = sammanokningsform
imperativ = befallande

modus
indikativ
konjunktiv
imperativ

mode
indicative
subjunctive
imperative

pronomentermer

-
possessivus, till possidere = äga
till demonstrare = visa grundligt
definitus = begränsad
reciprocus = ömsesidig
till determinare = avgränsa
relativus = i viss relation till
till reflectere = böja el. kasta tillbaka
interrogare = fråga

personliga
possessiva
demonstrativa
definita
reciproka
determinativa
relativa
reflexiva
interrogativa

?
possessive
demonstrative
definite
reciprocal
determinative
relative, comparative
reflexive
interrogative

satstyper

-
-
-
-
till declarare = klargöra, visa
se relativa pronomen
narrare = berätta
se interrogativa pronomen

mening
sats
huvudsats
bisats
deklarativ
relativ
narrativ
interrogativ

sentence, clause, period
clause, sentence
main clause
subordinate clause
?
relative clause
?
interrogative clause

satsdelar

-
subiectus = underkastad, underdånig
praedicatum = det utsagda
objectus = motplacerad, utsatt
-
attributum = det tilldelade
- (bildat till adverb)

satsdel
subjekt
predikat
objekt
predikatsfyllnad
attribut
adverbial

parts of sentence
subject
predicate
object
predicative complement
attribute
adverbial (modifier)

FACIT - ÖVNINGAR TILL ORDKLASSERNA

1. Para ihop rätt ordklass med rätt indelning:

SUBSTANTIV	—	KONJUGATIONER
VERB	—	KOMPARATIONER
ADJEKTIV	—	DEKLINATIONER

2. Förklara skillnaden mellan avljud och omljud

Båda innebär vokalväxling. Avljud finns i verbböjningen, mellan olika tempusformer som presens och imperfekt/preteritum. Omljud finns i substantivböjningen mellan singular och plural.

3. Vilka av följande pronomen kan kongruensböjas: **vilken**, vars, någonting, varje, **denne**

4. Placera in ordet *som* i meningarna nedan i rätt ordklass! Förslag på lösning!

Mannen, <u>som</u> äger den röda bilen, har vunnit på lotto.	(Relativt pron.)
Hon har en katt <u>som</u> heter Rut	(Relativt pron.)
Himlen var molnfri och luften klar <u>som</u> glas	(Preposition)
Han är lika gammal <u>som</u> mig	(Preposition)
<u>Som</u> man bäddar får man ligga	(Konjunktion)
Han var mycket flitig <u>som</u> student	(Konjunktion)

5. Förklara skillnaderna mellan konjunktion, konjugation och konjunktiv och nämn minst två exempel på varje!

Konjunktion är en ordklass med ord som binder ihop satser, t.ex. och, men.

Konjugation är en indelning av verb efter böjningsmönster, t.ex. 1. jaga, 2. köpa.

Konjunktiv är en typ av verbböjning som bara finns kvar i några få former, t.ex. vore, ginge.

6. Ange vilken form följande verb står i:

tro	(infinitiv)
suttit	(supinum)
besegrad	(presens particip)
jagande	(perfekt particip)
köp!	(imperativ)
sprang	(imperfekt/preteritum)
vore	(konjunktiv)

7. Vilka ordklasser innehåller ord som kan böjas i kasus?

Substantiv, adjektiv, pronomen, räkneord

8. Vilka meningar innehåller ett hjälpverb?

1. Hon kan inte somna	ja, kan
2. Hon fick tio kronor	nej
3. Han kan både tyska och franska	nej
4. Hon får inte gå ut i kväll	ja, får

9. Är de understrukna orden adjektiv eller adverb?

Adjektiv: 1b, 2b, 3b. Adverb: 1a, 2a, 3a.

10. Vilken ordklass är ordet än i följande meningar?

1. Han är längre <u>än</u> mig	(Preposition)
2. Han är längre <u>än</u> vad jag är	(Konjunktion)

12. Till vilken ordklass hör de understrukna orden:

1. <u>Satan</u> är en mytologisk figur som förekommer i bibeln	Substantiv
2. <u>Satan</u> också!	Interjektion

3. Den <u>blinde</u> tackade för slanten	Adjektiv
4. Är han helt <u>blind</u> ?	Adjektiv
5. Han <u>tackade</u> ordentligt för maten.	Verb
6. <u>Tack</u> för maten!	Verb
7. <u>Vilken</u> vacker sång!	Adverb
8. <u>Vilken</u> av dem sjunger bäst?	Pronomen
9. Hon sjöng en <u>vacker</u> sång.	Adjektiv
10. Hon sjöng <u>vackert</u> på en gammal visa	Adverb

13. Hur kan följande meningar tolkas (beskriv med ordklasser)?

1. Man älskade vilt *man = substantiv eller pronomen, vilt = substantiv eller adjektiv*
2. En borde inte se vissen ut *en = substantiv eller pronomen*
3. Om vi går hem till mig vid fem så har vi en timme till sex
sex = substantiv eller räkneord
4. Ställ cykeln i stället i stället
i stället = preposition + substantiv eller dubbel preposition

14. Vad är skillnaden mellan stark och svag när det gäller adjektiv och verb?

Adjektiv – stark är obestämd form och svag är bestämd form

Verb – olika typer av verbböjningar där svag bildar preteritum med ändelse och stark bildar preteritum med avljud.

15. Vad kallas bestämd form hos adjektiv och verb?

Adjektiv – svag Verb - Species

17. Vilka ordklasser är de understrukna orden?

sig – reflexivt verb; speciella – adjektiv; dessa – demonstrativt pronomen; eller – samordnande konjunktion; sinsemellan – preposition; att – konjunktion; aldrig – adverb; egenskaper – substantiv; vag – adjektiv; kan – verb; hur – adverb; kärna – substantiv; gradvis – adjektiv; andra – indefinit pronomen; tydligt – adverb; sällan – adverb; ofta – adverb; den här – pronomen; används - verb

18. Hämta ur texten ovan:

1. sju olika substantiv (grupp, verb, presensändelse, infinitivmärke, egenskaper, definitionen, gränsdragningsproblem)
2. fem olika prepositioner (av, mellan, på, till, för)
3. ett reflexivt pronomen (sig)
4. ett verb i passiv form (används)
5. två olika konjunktioner (och, visserligen, men)

FACIT - ÖVNINGAR TILL SATSDELARNA

1. Vad är skillnaden mellan a) adverbial och adverb? b) adverbial och attribut?

a) adverbial är en satsdel och adverb en ordklass

b) adverbial är en bestämning till verb, adjektiv och adverb och attribut en bestämning till substantiv.

2. Vilken av följande innehåller ett exempel på epitet?

a) Den duktige dansaren log b) Herr Carlsson dansar bra c) Mannen på bänken är min bror

3. Vad är skillnaden mellan ackusativobjekt och dativobjekt?

Ackusativobjekt är det direkta, eller första, objektet, medan dativobjektet är det indirekta, eller andra. Dativobjektet betecknar oftast föremålet för en handling och föregås ofta av preposition.

Nämnh två verb som ofta har båda! *Ex. ge (ge något till någon), ta, få, låta (låta ngn göra ngt)*

4. Vilket av följande är prepositionsobjekt och vilket är rumsadverbial/objektsadverbial?

a) Han struntar i den nya båten *prepositionsobjekt*

b) Han läser i den nya båten *rumsadverbial*

5. Vilka satser ingår i följande mening och vilka satsdelar har ev. bisatser?

Mannen, som dansar så bra, är hemskt populär bland flickorna och de slåss nästan om honom.

bisats / satsattribut *huvudsats* *huvudsats*

6. Ta ut huvudorden i följande meningar

a) Den snygge mannen dansade två härliga valser *mannen dansade valser*

b) Han vill ha en ny fin, dyr bil *han vill ha bil*

c) Vädret var mycket soligt *vädret var soligt och himlen blå*
...och himlen lika blå som havet

7. Vilka bestämmningar finns i 6 a) och 6 c) ovan?

a) snygge (adjektivattribut), två (måttattribut), härlig (adjektivattribut)

b) mycket (gradadvl), lika (gradadvl), som havet (omst.advl.)

8. Vilka satsdelar är de understruckna orden?

a) Den duktige pojken läser flitigt *adjektivattr., sättssadvl.*

b) Att dansa är mycket roligt *subjekt, gradadvl.*

c) Han stod där med händerna i fickorna *omständighetsadvl.*

d) Det var han som skrattade åt dig *formellt subj, egent. subj, dativobj.*

e) Han kommer säkert om du inte tjuvar på honom *satsadvl., prep.obj.*

f) Bilen, som han vill köpa, är inte röd *satsattr., predikatsfylld*

g) Han kunde konsten att leva sunt *infinitivattr.*

h) Habo ligger två mil från Jönköping, Smålands Jerusalem *måttattr., apposition*

i) Min tröja är ljusblå som en sommarhimmel *genitivattr., omständighetsadvl.*

j) Frånsett satsförkortningar är satslösning lätt *omständighetsadvl., predikatsfylld*

k) Två möss jagades av kattungarna *måttadvl., agent*

9. Här är en satsförkortning med upplöst version. Ta ut satsdelarna i båda!

a) Hon anses vara intelligent = Man anser att hon är intelligent

S P P PF S P S P PF
Objekt

10. Ta ut alla satsdelar i följande mening: satsattribut

Hon skrattade åt mannen som påstod att han kunde dansa alla danser

måttattr.

S P Prep.obj. P $\underbrace{S P P}_{AO} AO$

